Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 8ης Μαΐου 2025 *

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – Οδηγία (ΕΕ) 2016/1919 – Δικαστική αρωγή – Οδηγία 2013/48/ΕΕ – Δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας – Δικονομικές εγγυήσεις για ευάλωτα πρόσωπα – Προσδιορισμός της ευάλωτης κατάστασης των εν λόγω προσώπων – Απουσία νομικού τεκμηρίου – Άμεσο αποτέλεσμα – Εξέταση υπόπτου απουσία δικηγόρου – Παραδεκτό των αποδεικτικών στοιχείων που αποκτήθηκαν κατά προσβολή των δικονομικών δικαιωμάτων»

Στην υπόθεση C-530/23 [Barało] [i],

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Sąd Rejonowy we Włocławku (περιφερειακό δικαστήριο Włocławek, Πολωνία) με απόφαση της 17ης Αυγούστου 2023, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 17 Αυγούστου 2023, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας κατά του

K.P.,

παρισταμένου του:

Prokurator Rejonowy we Włocławku,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους K. Jürimäe (εισηγήτρια), πρόεδρο τμήματος, K. Lenaerts, Πρόεδρο του Δικαστηρίου, ασκούντα καθήκοντα δικαστή του δεύτερου τμήματος, M. Gavalec, Z. Csehi και F. Schalin, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: T. Ćapeta

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– ο Prokurator Rejonowy we Włocławku, εκπροσωπούμενος από την T. Rutkowska-Szmydyńska,

– η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna,

* Γλώσσα διαδικασίας: η πολωνική.

[i] Η ονομασία που έχει δοθεί στην παρούσα υπόθεση είναι πλασματική. Δεν αντιστοιχεί στο πραγματικό όνομα κανενός διαδίκου.

– η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Smolek, την T. Suchá και τον J. Vláčil,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την J. Hottiaux και τον M. Wasmeier,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 14ης Νοεμβρίου 2024,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία:

– του άρθρου 6, παράγραφοι 1 έως 3, και του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ·

– των άρθρων 4 και 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης)·

– του άρθρου 1, παράγραφος 2, του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο β′, του άρθρου 4, παράγραφος 5, και των άρθρων 8 και 9 της οδηγίας (ΕΕ) 2016/1919 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Οκτωβρίου 2016, σχετικά με τη δικαστική αρωγή για υπόπτους και κατηγορουμένους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών και για καταζητουμένους σε διαδικασίες εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης (ΕΕ 2016, L 297, σ. 1)·

– του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχεία α′ έως γ′, και παράγραφος 3, στοιχεία α′ και β′, της οδηγίας 2013/48/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2013, σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας (ΕΕ 2013, L 294, σ. 1)·

– των σημείων 6, 7, 11 και 13 της σύστασης (2013/C 378/02) της Επιτροπής, της 27ης Νοεμβρίου 2013, σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για ευάλωτα πρόσωπα που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (ΕΕ 2013, C 378, σ. 8, στο εξής: σύσταση της Επιτροπής), και

– των αρχών της υπεροχής, της αποτελεσματικότητας και του αμέσου αποτελέσματος του δικαίου της Ένωσης.

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας που κινήθηκε κατά του K.P., αφενός, για κατοχή ναρκωτικών και ψυχότροπων ουσιών και, αφετέρου, για οδήγηση υπό την επήρεια ναρκωτικών ουσιών.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

3 Τα σημεία 23 και 32 των αρχών και κατευθυντήριων γραμμών του ΟΗΕ σχετικά με την πρόσβαση σε δικαστική αρωγή στο πλαίσιο των συστημάτων ποινικής δικαιοσύνης, που εγκρίθηκαν στις 20 Δεκεμβρίου 2012 με το ψήφισμα 67/187 της Γενικής Συνέλευσης, έχουν ως εξής:

«23. Η αστυνομία, οι εισαγγελικές και οι δικαστικές αρχές μεριμνούν ούτως ώστε να παρέχεται δικαστική αρωγή στα πρόσωπα που εμφανίζονται ενώπιόν τους και δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να διορίσουν δικηγόρο και/ή είναι ευάλωτα πρόσωπα.

[…]

32. Πρέπει να λαμβάνονται ειδικά μέτρα για να εξασφαλίζεται ότι θα έχουν πραγματική πρόσβαση στη δικαστική αρωγή, οι γυναίκες, τα παιδιά και οι ομάδες με ιδιαίτερες ανάγκες, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται, ενδεικτικώς, […] οι ψυχικά ασθενείς [και] οι χρήστες ναρκωτικών ουσιών […]. Τα μέτρα αυτά πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες των ως άνω ομάδων και να είναι προσαρμοσμένα με βάση το φύλο και την ηλικία.»

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 2013/48

4 Οι αιτιολογικές σκέψεις 50 και 51 της οδηγίας 2013/48 έχουν ως εξής:

«(50) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να μεριμνούν ώστε, κατά την αξιολόγηση των καταθέσεων του υπόπτου ή κατηγορουμένου ή των αποδεικτικών στοιχείων που λαμβάνονται κατά παράβαση του δικαιώματός του για πρόσβαση σε δικηγόρο ή όταν έχει εγκριθεί παρέκκλιση από το εν λόγω δικαίωμα, να λαμβάνονται υπόψη τα δικαιώματα της υπεράσπισης και η δίκαιη διεξαγωγή της δίκης. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, σύμφωνα με την οποία τα δικαιώματα της υπεράσπισης, καταρχήν, θα θίγονται ανεπανόρθωτα όταν ενοχοποιητικές καταθέσεις που λαμβάνονται κατά την αστυνομική εξέταση χωρίς πρόσβαση σε δικηγόρο χρησιμοποιούνται για την καταδίκη του κατηγορουμένου. Τούτο θα πρέπει να ισχύει με την επιφύλαξη της χρήσης των καταθέσεων για άλλους σκοπούς επιτρεπόμενους από το εθνικό δίκαιο, όπως η ανάγκη τέλεσης επειγουσών ερευνητικών πράξεων για την αποφυγή της διάπραξης άλλων αδικημάτων ή την αποφυγή σοβαρών δυσμενών επιπτώσεων για οποιοδήποτε πρόσωπο ή λόγω επείγουσας ανάγκης να αποτραπεί σημαντικός κίνδυνος για την ποινική διαδικασία, όταν η πρόσβαση σε δικηγόρο ή η καθυστέρηση της εξέτασης θα έθιγε ανεπανόρθωτα τις εν εξελίξει έρευνες όσον αφορά σε σοβαρό έγκλημα. Τέλος, δεν θα πρέπει να θίγονται εν προκειμένω οι εθνικοί κανόνες ή τα εθνικά συστήματα που αφορούν το παραδεκτό των αποδείξεων, ούτε να κωλύονται τα κράτη μέλη να διατηρούν σύστημα το οποίο να προβλέπει την προσκόμιση όλων των αποδεικτικών στοιχείων ενώπιον δικαστηρίου ή δικαστή, χωρίς χωριστή ή προηγούμενη αξιολόγηση του παραδεκτού των αποδεικτικών αυτών στοιχείων.

(51) Το καθήκον μέριμνας για υπόπτους ή κατηγορουμένους που βρίσκονται ενδεχομένως σε θέση αδυναμίας ενισχύει τη χρηστή απονομή δικαιοσύνης. Συνεπώς, οι εισαγγελικές αρχές, οι αρχές επιβολής του νόμου και οι δικαστικές αρχές θα πρέπει να διευκολύνουν τα πρόσωπα αυτά να ασκούν αποτελεσματικά τα δικαιώματα που προβλέπει η παρούσα οδηγία, λαμβάνοντας υπόψη, για παράδειγμα, τυχόν ενδεχόμενη αδυναμία που επηρεάζει την ικανότητά τους να ασκήσουν το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο και να ενημερώνουν ένα τρίτο πρόσωπο σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας τους και λαμβάνοντας κατάλληλα μέτρα για τη διασφάλιση της τήρησης των συγκεκριμένων δικαιωμάτων.»

5 Το άρθρο 2 της ως άνω οδηγίας, το οποίο τιτλοφορείται «Πεδίο εφαρμογής», ορίζει στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:

«Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε υπόπτους ή σε κατηγορουμένους στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας από τη στιγμή που λαμβάνουν γνώση από τις αρμόδιες αρχές κράτους μέλους, μέσω επίσημης ειδοποίησης ή με άλλο τρόπο, ότι θεωρούνται ύποπτοι ή κατηγορούνται για την τέλεση αξιόποινης πράξης, ασχέτως αν έχουν στερηθεί την ελευθερία τους. Εφαρμόζεται μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας, ήτοι μέχρις ότου κριθεί οριστικά αν ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος τέλεσε την αξιόποινη πράξη, συμπεριλαμβανομένης, κατά περίπτωση, της επιμέτρησης της ποινής και της εκδίκασης τυχόν προσφυγής.»

6 Το άρθρο 3 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας», ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν το δικαίωμα των υπόπτων και κατηγορουμένων να έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο εντός προθεσμίας και κατά τρόπο που να επιτρέπει στους ενδιαφερομένους να ασκούν τα δικαιώματα υπεράσπισής τους πρακτικά και αποτελεσματικά.

2. Οι ύποπτοι ή οι κατηγορούμενοι έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση. Σε κάθε περίπτωση, οι ύποπτοι ή οι κατηγορούμενοι έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο από οποιαδήποτε από τις ακόλουθες χρονικές στιγμές, ανάλογα με το ποια προκύπτει πρώτη:

α) προτού εξεταστούν από την αστυνομία ή άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή δικαστική αρχή·

β) κατά τη διενέργεια ερευνητικής πράξης ή άλλης πράξης συλλογής αποδεικτικών στοιχείων από ερευνητική ή άλλη αρμόδια αρχή σύμφωνα με την παράγραφο 3 στοιχείο γ)·

γ) χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση μετά τη στέρηση της ελευθερίας·

δ) όταν έχουν κλητευθεί ενώπιον δικαστηρίου με δικαιοδοσία σε ποινικές υποθέσεις, εγκαίρως πριν παραστούν ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου.

3. Το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο συνεπάγεται τα ακόλουθα:

α) Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι ύποπτοι ή οι κατηγορούμενοι έχουν το δικαίωμα κατ' ιδίαν συνάντησης και επικοινωνίας με τον δικηγόρο που τους εκπροσωπεί, μεταξύ άλλων πριν από την εξέτασή τους από την αστυνομία ή άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή δικαστική αρχή.

β) Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι ύποπτοι ή οι κατηγορούμενοι έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν την παρουσία και τη συμμετοχή του δικηγόρου τους κατά την εξέτασή τους. Η συμμετοχή αυτή συνάδει με διαδικασίες του εθνικού δικαίου, υπό τον όρο ότι οι εν λόγω διαδικασίες δεν θίγουν την αποτελεσματική άσκηση και την ουσία του συγκεκριμένου δικαιώματος. Όταν συμμετέχει δικηγόρος κατά την εξέταση, το γεγονός ότι έλαβε χώρα αυτή η συμμετοχή σημειώνεται μέσω της διαδικασίας καταγραφής σύμφωνα με το δίκαιο του σχετικού κράτους μέλους.

[…]»

7 Το άρθρο 12 της ίδιας οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Ένδικα βοηθήματα», προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι ύποπτοι ή οι κατηγορούμενοι σε ποινική διαδικασία καθώς και οι εκζητούμενοι σε διαδικασία του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης έχουν στη διάθεσή τους αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα δυνάμει του εθνικού δικαίου σε περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων βάσει της παρούσας οδηγίας.

2. Με την επιφύλαξη των εθνικών κανόνων και συστημάτων για το παραδεκτό των αποδείξεων, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, στις ποινικές διαδικασίες, κατά την αξιολόγηση των καταθέσεων του υπόπτου ή κατηγορουμένου ή των αποδεικτικών στοιχείων που λαμβάνονται κατά παράβαση του δικαιώματός του για πρόσβαση σε δικηγόρο ή όταν έχει εγκριθεί παρέκκλιση από αυτό το δικαίωμα σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 6, να τηρούνται τα δικαιώματα της υπεράσπισης και η δίκαιη διεξαγωγή της δίκης.»

8 Το άρθρο 13 της οδηγίας 2013/48 προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες ανάγκες των υπόπτων και των κατηγορουμένων αν πρόκειται για ευάλωτα άτομα.»

Η οδηγία 2016/1919

9 Οι αιτιολογικές σκέψεις 1, 3, 4, 6, 17 έως 19, 23 και 24 της οδηγίας 2016/1919 έχουν ως εξής:

«(1) Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι η διασφάλιση της αποτελεσματικότητας του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο όπως προβλέπεται στην [οδηγία 2013/48] καθιστώντας δυνατή την παροχή συνδρομής δικηγόρου αμειβόμενου από τα κράτη μέλη στους υπόπτους και στους κατηγορουμένους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών […]

[…]

(3) Στο άρθρο 47 τρίτο εδάφιο του Χάρτη […] κατοχυρώνεται το δικαίωμα σε δικαστική αρωγή στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στ[ην εν λόγω διάταξη]. […]

(4) Στις 30 Νοεμβρίου 2009 το Συμβούλιο [της Ευρωπαϊκής Ένωσης] εξέδωσε ψήφισμα σχετικά με τον οδικό χάρτη για την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων ή των κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες [(ΕΕ 2009, C 295, σ. 1)] (“οδικός χάρτης”). Με τον οδικό χάρτη ζητείται, υιοθετώντας μια βαθμιαία προσέγγιση, η έγκριση μέτρων όσον αφορά το δικαίωμα μετάφρασης και διερμηνείας (μέτρο Α), το δικαίωμα ενημέρωσης για τα

δικαιώματα και τις κατηγορίες (μέτρο Β), το δικαίωμα σε νομικές συμβουλές και σε δικαστική αρωγή (μέτρο Γ), το δικαίωμα επικοινωνίας με συγγενείς, εργοδότες και προξενικές αρχές (μέτρο Δ) και τις ειδικές διασφαλίσεις για ευάλωτους υπόπτους ή κατηγορουμένους (μέτρο Ε).

[…]

(6) Σχετικά με τα δικονομικά δικαιώματα κατά τις ποινικές διαδικασίες έχουν εκδοθεί έως τώρα πέντε μέτρα δυνάμει του οδικού χάρτη, δηλαδή [η οδηγία 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 2010, σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία (ΕΕ 2010, L 280, σ. 1), η οδηγία 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2012, σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (ΕΕ 2012, L 142, σ. 1), η οδηγία 2013/48, η οδηγία (ΕΕ) 2016/343 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 2016, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας (ΕΕ 2016, L 65, σ. 1), και η οδηγία (ΕΕ) 2016/800 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2016, σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (ΕΕ 2016, L 132, σ. 1)].

[…]

(17) Σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της [Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ)], οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι που δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους για να αντεπεξέλθουν οικονομικά στη συνδρομή δικηγόρου οφείλουν να έχουν το δικαίωμα σε δικαστική αρωγή, όταν αυτό επιβάλλει το συμφέρον της απονομής δικαιοσύνης. Ο εν λόγω ελάχιστος κανόνας επιτρέπει στα κράτη μέλη να πραγματοποιούν έλεγχο επάρκειας πόρων, έλεγχο βασιμότητας της αίτησης ή και τα δύο. Η πραγματοποίηση των ελέγχων αυτών δεν θα πρέπει να περιορίζει ή να παρεκκλίνει από τα δικαιώματα και τις δικονομικές εγγυήσεις που κατοχυρώνονται στον Χάρτη και την ΕΣΔΑ, όπως ερμηνεύονται από το Δικαστήριο και το ΕΔΔΑ.

(18) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να θεσπίσουν πρακτικές ρυθμίσεις σχετικά με την παροχή δικαστικής αρωγής. Οι ρυθμίσεις αυτές θα μπορούσαν να προβλέπουν ότι η δικαστική αρωγή παρέχεται μετά από αίτηση υπόπτου, κατηγορουμένου ή καταζητουμένου. Δεδομένων ιδίως των αναγκών των ευάλωτων προσώπων, η εν λόγω αίτηση δεν θα πρέπει, ωστόσο, να αποτελεί ουσιώδη όρο για την παροχή δικαστικής αρωγής.

(19) Οι αρμόδιες αρχές θα πρέπει να παρέχουν δικαστική αρωγή αμελλητί και το αργότερο πριν την εξέταση του ενδιαφερόμενου προσώπου από την αστυνομία, από άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή δικαστική αρχή ή πριν τη διεξαγωγή των ανακριτικών πράξεων ή των πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων που αναφέρονται στην παρούσα οδηγία. Σε περίπτωση που οι αρμόδιες αρχές δεν δύνανται να ενεργήσουν με αυτόν τον τρόπο, θα πρέπει τουλάχιστον να χορηγούν έκτακτη ή προσωρινή δικαστική αρωγή, πριν την πραγματοποίηση της εν λόγω εξέτασης ή πριν τη διεξαγωγή των εν λόγω ανακριτικών πράξεων ή των πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων.

[…]

(23) Κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν τον σεβασμό του θεμελιώδους δικαιώματος δικαστικής αρωγής, όπως προβλέπεται στον Χάρτη και την ΕΣΔΑ. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη θα πρέπει να τηρούν τις αρχές και τις κατευθυντήριες γραμμές του ΟΗΕ σχετικά με την πρόσβαση σε δικαστική αρωγή στο πλαίσιο των συστημάτων ποινικής δικαιοσύνης.

(24) Με την επιφύλαξη των διατάξεων του εθνικού δικαίου που αφορούν την υποχρεωτική παρουσία δικηγόρου, η αρμόδια αρχή θα πρέπει να αποφασίζει αμελλητί σχετικά με τη χορήγηση ή μη δικαστικής αρωγής. Η αρμόδια αρχή θα πρέπει να είναι ανεξάρτητη αρχή αρμόδια να λαμβάνει αποφάσεις σχετικά με την παροχή δικαστικής αρωγής ή δικαστήριο, ακόμη και μονομελές. Σε περιπτώσεις κατεπείγοντος θα πρέπει, ωστόσο, να είναι δυνατή η προσωρινή συμμετοχή των αστυνομικών και εισαγγελικών αρχών, εφόσον τούτο είναι απαραίτητο για την έγκαιρη παροχή δικαστικής αρωγής.»

10 Το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αντικείμενο», ορίζει τα εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία θεσπίζει τους κοινούς ελάχιστους κανόνες σχετικά με το δικαίωμα σε δικαστική αρωγή:

α) των υπόπτων και κατηγορούμενων στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών· […]

[…]

2. Η παρούσα οδηγία συμπληρώνει τις οδηγίες [2013/48] και [2016/800]. Καμία διάταξη της παρούσας οδηγίας δεν ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι περιορίζει τα δικαιώματα που προβλέπουν οι εν λόγω οδηγίες.»

11 Το άρθρο 2 της οδηγίας 2016/1919, το οποίο επιγράφεται «Πεδίο εφαρμογής», ορίζει στις παραγράφους 1 και 2 τα εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε υπόπτους και κατηγορουμένους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών οι οποίοι έχουν το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο σύμφωνα με την [οδηγία 2013/48] και πρόκειται για πρόσωπα που:

α) στερούνται της ελευθερίας τους·

β) απαιτείται να επικουρούνται από δικηγόρο βάσει του ενωσιακού ή του εθνικού δικαίου· ή

γ) υποχρεούνται ή επιτρέπεται να παρίστανται σε ανακριτική πράξη ή πράξη συλλογής αποδεικτικών στοιχείων, η οποία περιλαμβάνει κατ' ελάχιστον τα ακόλουθα:
   i) διέλευση προσώπων για αναγνώριση,
   ii) κατ' αντιπαράσταση εξετάσεις,
   iii) αναπαραστάσεις του εγκλήματος.

2. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται επίσης από τη στιγμή της σύλληψής τους στο κράτος μέλος εκτέλεσης, σε καταζητουμένους οι οποίοι έχουν το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο σύμφωνα με την [οδηγία 2013/48].»

12 Το άρθρο 4 της οδηγίας 2016/1919, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαστική αρωγή σε ποινικές διαδικασίες», προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι οι οποίοι δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους για να αντεπεξέλθουν οικονομικά στη συνδρομή δικηγόρου έχουν το δικαίωμα σε δικαστική αρωγή, όταν αυτό επιβάλλει το συμφέρον της απονομής δικαιοσύνης.

2. Τα κράτη μέλη μπορούν να προβαίνουν σε έλεγχο επάρκειας πόρων, έλεγχο βασιμότητας της αίτησης ή και τα δύο, προκειμένου να διαπιστώνεται κατά πόσο πρέπει να χορηγηθεί δικαστική αρωγή, σύμφωνα με την παράγραφο 1.

[…]

5. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η δικαστική αρωγή παρέχεται αμελλητί και το αργότερο πριν την εξέταση από την αστυνομία, από άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή δικαστική αρχή ή πριν τη διεξαγωγή των ανακριτικών πράξεων ή των πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων που αναφέρονται στο άρθρο 2 παράγραφος 1 στοιχείο γ).

[…]»

13 Το άρθρο 8 της ως άνω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Μέσα ένδικης προστασίας», ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι ύποπτοι, οι κατηγορούμενοι και οι καταζητούμενοι έχουν στη διάθεσή τους αποτελεσματικά μέσα ένδικης προστασίας βάσει του εθνικού δικαίου σε περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων τους που κατοχυρώνονται στην παρούσα οδηγία.»

14 Το άρθρο 9 της εν λόγω οδηγίας, με τίτλο «Ευάλωτα άτομα», προβλέπει τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες ανάγκες των ευάλωτων υπόπτων, κατηγορουμένων και καταζητουμένων.»

15 Το άρθρο 11 της ιδίας οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Μη υποβάθμιση των προτύπων», προβλέπει τα ακόλουθα:

«Καμία διάταξη της παρούσας οδηγίας δεν επιτρέπεται να εκληφθεί υπό την έννοια ότι περιορίζει ή αποκλίνει από τα δικαιώματα και τις δικονομικές εγγυήσεις που διασφαλίζονται από τον Χάρτη, την ΕΣΔΑ ή άλλες σχετικές διατάξεις διεθνούς δικαίου ή το δίκαιο οποιουδήποτε κράτους μέλους που παρέχουν υψηλότερο βαθμό προστασίας.»

Η σύσταση της Επιτροπής

16 Οι αιτιολογικές σκέψεις 1, 6, 7, 11 και 13 της σύστασης της Επιτροπής έχουν ως εξής:

«(1) Σκοπός της παρούσας σύστασης είναι να ενθαρρυνθούν τα κράτη μέλη να ενισχύσουν τα δικονομικά δικαιώματα όλων των υπόπτων ή των κατηγορουμένων που δεν είναι σε θέση να κατανοούν και να συμμετέχουν ουσιαστικά σε ποινικές διαδικασίες λόγω ηλικίας, διανοητικής ή σωματικής κατάστασης ή αναπηρίας (“ευάλωτα πρόσωπα”).

[…]

(6) Είναι σημαντικό να προσδιορίζεται ταχέως και να αναγνωρίζεται ότι ένας ύποπτος ή κατηγορούμενος σε ποινική διαδικασία είναι ευάλωτο πρόσωπο. Για τον σκοπό αυτό, θα πρέπει να πραγματοποιείται από τους αστυνομικούς, τις αρχές επιβολής του νόμου ή τις δικαστικές αρχές μια αρχική εκτίμηση. Οι αρμόδιες αρχές θα πρέπει επίσης να έχουν τη δυνατότητα να ζητήσουν από ανεξάρτητο πραγματογνώμονα να εξετάσει τον βαθμό της ευάλωτης κατάστασης, τις ανάγκες του ευάλωτου προσώπου και την καταλληλότητα των μέτρων που λαμβάνονται ή προβλέπονται κατά του ευάλωτου προσώπου.

(7) Ο ύποπτος ή κατηγορούμενος ή ο δικηγόρος του θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα προσφυγής, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, κατά της εκτίμησης της ενδεχόμενης ευάλωτης κατάστασής τους σε ποινικές διαδικασίες, ιδίως εάν αυτή θα οδηγούσε σε σημαντική παρακώλυση ή περιορισμό της άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους. Το δικαίωμα αυτό δεν συνεπάγεται υποχρέωση των κρατών μελών να θεσπίσουν συγκεκριμένη διαδικασία ενδίκων μέσων, ειδικό μηχανισμό ή διαδικασία ένστασης κατά των εν λόγω περιπτώσεων παράλειψης ή άρνησης.

[…]

(11) Τα πρόσωπα που αναγνωρίζονται ως ιδιαίτερα ευάλωτα δεν είναι σε θέση να παρακολουθούν και να κατανοούν τις ποινικές διαδικασίες. Για να διασφαλίζεται ότι προστατεύονται τα δικαιώματά τους δίκαιης δίκης, δεν θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να παραιτούνται του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο.

[…]

(13) Τα ευάλωτα πρόσωπα δεν είναι πάντοτε ικανά να κατανοούν το περιεχόμενο των αστυνομικών ανακρίσεων στις οποίες υποβάλλονται. Για να αποφεύγεται οποιαδήποτε αμφισβήτηση του περιεχομένου της ανάκρισης και, με τον τρόπο αυτόν, η περιττή επανάληψή της, οι ανακρίσεις αυτές θα πρέπει να καταγράφονται με οπτικοακουστικά μέσα.»

17 Το σημείο 4 της σύστασης αυτής περιλαμβάνεται στο τμήμα 2, το οποίο φέρει τον τίτλο «Προσδιορισμός των ευάλωτων προσώπων». Κατά το σημείο 4 της σύστασης:

«Τα ευάλωτα πρόσωπα θα πρέπει να μπορούν να προσδιορίζονται ταχέως και να αναγνωρίζονται ως τέτοια. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξασφαλίσουν ότι όλες οι αρμόδιες αρχές μπορούν να προσφύγουν σε ιατρική εξέταση από ανεξάρτητο πραγματογνώμονα για τον προσδιορισμό ευάλωτων προσώπων και για τον καθορισμό του βαθμού της ευάλωτης κατάστασής τους και των ειδικών τους αναγκών. Ο εν λόγω πραγματογνώμονας μπορεί να εκδώσει αιτιολογημένη γνώμη σχετικά με την καταλληλότητα των μέτρων που έχουν ληφθεί ή πρόκειται να ληφθούν κατά του ευάλωτου προσώπου.»

18 Το τμήμα 3 της εν λόγω σύστασης, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαιώματα των ευάλωτων προσώπων», περιλαμβάνει δέκα μέρη, τέσσερα εκ των οποίων φέρουν τους τίτλους «Απαγόρευση διακρίσεων», «Τεκμήριο ευάλωτης κατάστασης», «Δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο» και «Καταγραφή των ανακρίσεων». Το σημείο 6 της ίδιας σύστασης, το οποίο περιλαμβάνεται στο πρώτο από τα τέσσερα αυτά μέρη, έχει ως εξής:

«Τα δικονομικά δικαιώματα που χορηγούνται σε ευάλωτα πρόσωπα θα πρέπει να τηρούνται καθ' όλη τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, λαμβανομένης υπόψη της φύσης και του βαθμού της ευάλωτης κατάστασής τους.»

19 Το σημείο 7 της σύστασης της Επιτροπής, το οποίο περιλαμβάνεται στο μέρος που επιγράφεται «Τεκμήριο ευάλωτης κατάστασης», έχει ως ακολούθως:

«Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προβλέψουν τεκμήριο ευάλωτης κατάστασης, ιδίως για τα άτομα με σοβαρές ψυχολογικές, πνευματικές, σωματικές ή αισθητηριακές αδυναμίες ή ψυχική ασθένεια ή γνωστικές διαταραχές, οι οποίες τα εμποδίζουν να κατανοούν και να συμμετέχουν ουσιαστικά στη διαδικασία.»

20 Κατά το σημείο 11 της σύστασης, το οποίο περιλαμβάνεται στο μέρος με τίτλο «Δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο»:

«Εάν ένα ευάλωτο πρόσωπο δεν είναι ικανό να κατανοεί και να παρακολουθεί τη διαδικασία, δεν θα πρέπει να είναι δυνατή η παραίτηση από το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο σύμφωνα με την [οδηγία 2013/48].»

21 Το σημείο 13 της ως άνω σύστασης, το οποίο περιλαμβάνεται στο μέρος που επιγράφεται «Καταγραφή των ανακρίσεων», έχει ως εξής:

«Κάθε ανάκριση των ευάλωτων προσώπων κατά τη φάση της προδικαστικής έρευνας θα πρέπει να καταγράφεται με οπτικοακουστικά μέσα.»

Το πολωνικό δίκαιο

22 Σύμφωνα με το άρθρο 6 του ustawa – Kodeks postępowania karnego (νόμου περί κώδικα ποινικής δικονομίας), της 6ης Ιουνίου 1997 (Dz. U. 2022, θέση 1375), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της ποινικής διαδικασίας στην κύρια δίκη (στο εξής: ΚΠΔ), ο κατηγορούμενος απολαύει των δικαιωμάτων υπεράσπισης, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος συνδρομής δικηγόρου. Πρέπει να ενημερώνεται για το δικαίωμα αυτό.

23 Το άρθρο 79 του ΚΠΔ προβλέπει, στην παράγραφο 1, ότι, στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, ο κατηγορούμενος πρέπει να έχει συνήγορο υπεράσπισης εάν υπάρχει εύλογη αμφιβολία ως προς το κατά πόσον η ικανότητά του να κατανοεί τη σημασία της πράξης ή να ελέγχει τη συμπεριφορά του είχε, κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης, εξαλειφθεί ή περιορισθεί σημαντικά (σημείο 3), και εάν υπάρχει εύλογη αμφιβολία ως προς το κατά πόσον η κατάσταση της ψυχικής του υγείας τού επιτρέπει να συμμετάσχει στη διαδικασία ή να διασφαλίσει την υπεράσπισή του κατά τρόπο ανεξάρτητο και εύλογο (σημείο 4). Το άρθρο 79, παράγραφος 3, του ΚΠΔ ορίζει εξάλλου ότι, στις περιπτώσεις που προβλέπονται, μεταξύ άλλων, στην παράγραφο 1 του άρθρου 79, η παρουσία συνηγόρου υπεράσπισης είναι υποχρεωτική στο ακροατήριο καθώς και στις συνεδριάσεις στις οποίες πρέπει να παρίσταται ο κατηγορούμενος.

24 Δυνάμει του άρθρου 168a του ΚΠΔ, αποδεικτικό στοιχείο δεν μπορεί να χαρακτηριστεί απαράδεκτο απλώς και μόνον επειδή αποκτήθηκε κατά παράβαση των δικονομικών κανόνων ή παρανόμως, με τους τρόπους που διαλαμβάνονται στο άρθρο 1, παράγραφος 1, του ποινικού κώδικα, εκτός εάν το συγκεκριμένο αποδεικτικό στοιχείο αποκτήθηκε από δημόσιο λειτουργό στο πλαίσιο της άσκησης των καθηκόντων του, κατόπιν ανθρωποκτονίας, σωματικής βλάβης από πρόθεση ή στέρησης της ελευθερίας.

25 Το άρθρο 300 του ΚΠΔ αφορά το δικαίωμα ενημέρωσης του υπόπτου. Βάσει αυτού, ο ύποπτος πρέπει, πριν από την πρώτη εξέτασή του, να ενημερώνεται για τα οικεία δικαιώματα ακρόασης, σιωπής ή άρνησης απάντησης σε ερωτήσεις, για το περιεχόμενο της κατηγορίας και των τροποποιήσεών της, για τη δυνατότητά του να υποβάλλει αιτήματα στο πλαίσιο πράξεων που εκτελούνται κατά τη διενέργεια προκαταρκτικής έρευνας ή ανάκρισης, να έχει τη συνδρομή συνηγόρου, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας να ζητήσει τον αυτεπάγγελτο διορισμό συνηγόρου σε ορισμένες περιπτώσεις για τις οποίες πρέπει να ενημερωθεί, για τη δυνατότητά του να λάβει γνώση των στοιχείων της τελικής δικογραφίας της ποινικής έρευνας και των δικαιωμάτων που προβλέπονται στο άρθρο 301 του ΚΠΔ, καθώς των υποχρεώσεων και των συνεπειών που προβλέπονται στο άρθρο 74 του ΚΠΔ. Ο ύποπτος πρέπει να λάβει τις πληροφορίες αυτές εγγράφως και να επιβεβαιώσει ότι τις έλαβε υπογράφοντας αποδεικτικό παραλαβής του σχετικού εγγράφου.

26 Σύμφωνα με το άρθρο 301 του ΚΠΔ, κατόπιν αιτήματος του υπόπτου, αυτός εξετάζεται παρουσία του διορισμένου συνηγόρου του. Η απουσία διορισμένου συνηγόρου δεν εμποδίζει τη διεξαγωγή της εξέτασης.

27 Κατά το άρθρο 344a του ΚΠΔ, το επιληφθέν δικαστήριο αναπέμπει την υπόθεση στον εισαγγελέα προκειμένου να συμπληρώσει την έρευνα, εάν από τη δικογραφία προκύπτουν σημαντικές ελλείψεις στη διαδικασία, ιδίως σε περίπτωση που είναι αναγκαία η συλλογή αποδεικτικών στοιχείων, και εάν το δικαστήριο αυτό αντιμετωπίζει σημαντικές δυσχέρειες κατά την εκτέλεση των αναγκαίων πράξεων. Κατά την αναπομπή της υπόθεσης στον εισαγγελέα, το δικαστήριο προσδιορίζει την κατεύθυνση που πρέπει να ακολουθήσει η συμπληρωματική έρευνα και, εάν είναι απαραίτητο, τα κατάλληλα μέτρα που πρέπει να ληφθούν. Οι διάδικοι δύνανται να προσβάλουν την ως άνω διάταξη περί αναπομπής.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

28 Ενώπιον του Sąd Rejonowy we Włocławku (περιφερειακού δικαστηρίου Włocławek, Πολωνία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου στην υπό κρίση υπόθεση, εκκρεμεί ποινική διαδικασία κατά του K.P.

29 Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, η ποινική δίωξη ασκήθηκε στο πλαίσιο των ακόλουθων περιστάσεων. Στις 22 Ιουλίου 2022, έχοντας ενημερωθεί για σύγκρουση δύο οχημάτων, αστυνομικοί σταμάτησαν τον K.P. για έλεγχο. Ήταν έξω από το όχημά του, νευρικός και μιλούσε συγκεχυμένα και ασυνάρτητα.

30 Οι αστυνομικοί τού ζήτησαν να τους παραδώσει οποιοδήποτε τυχόν απαγορευμένο αντικείμενο είχε στην κατοχή του. Ο K.P. έβγαλε από ένα σακίδιο πλαστικά σακουλάκια που περιείχαν λευκή σκόνη και μια ξηρή ουσία πράσινου χρώματος. Οι ουσίες αυτές κατασχέθηκαν και, εν συνεχεία, διαπιστώθηκε ότι επρόκειτο, αντιστοίχως, για αμφεταμίνες και μαριχουάνα.

31 Μετά τον ως άνω έλεγχο, ο Κ.Ρ. συνελήφθη και οδηγήθηκε στο νοσοκομείο, όπου υποβλήθηκε σε αιμοληψία προκειμένου να εξακριβωθεί αν είχε καταναλώσει ναρκωτικές ουσίες. Του απαγγέλθηκαν κατηγορίες για κατοχή ναρκωτικών και ψυχότροπων ουσιών.

32 Ο Κ.Ρ. ενημερώθηκε για το δικαίωμά του να διορίσει συνήγορο της επιλογής του και για το δικαίωμά του να διοριστεί αυτεπαγγέλτως συνήγορος εάν η οικονομική του κατάσταση δεν του επέτρεπε να επιλέξει ο ίδιος. Ενημερώθηκε επίσης για το δικαίωμα ακρόασής του καθώς και για το δικαίωμα σιωπής και άρνησης απάντησης σε ερωτήσεις. Η έκθεση της προκαταρκτικής εξέτασης περιλαμβάνει σημείωση αστυνομικού κατά την οποία, «σύμφωνα με τις δηλώσεις του, ο [Κ.Ρ.] είναι ψυχικά υγιής, δεν ακολουθεί ή δεν έχει ακολουθήσει ψυχιατρική, φαρμακευτική ή νευρολογική θεραπεία».

33 Ο Κ.Ρ. δεν παραιτήθηκε από το δικαίωμα συνδρομής δικηγόρου αλλά ούτε και ζήτησε να επικοινωνήσει με κάποιον δικηγόρο. Δεν υπάρχουν αποδείξεις ότι ο αστυνομικός εξέτασε τον Κ.Ρ. για να διαπιστώσει αν, κατά τον χρόνο της εξέτασης, βρισκόταν υπό την επήρεια ουσιών που είχαν επηρεάσει την αντίληψή του ή την ικανότητά του να θυμάται τα γεγονότα, ή αν βρισκόταν υπό την επήρεια ναρκωτικών ουσιών.

34 Οι ουσίες τις οποίες είχε στην κατοχή του ο Κ.Ρ. και οι οποίες κατασχέθηκαν, καθώς και τα δείγματα του αίματός του που είχε λάβει το νοσοκομείο εξετάστηκαν από πραγματογνώμονες. Λαμβανομένης υπόψη της συγκέντρωσης αμφεταμίνης στα δείγματα αυτά, συνήχθη το συμπέρασμα ότι, κατά την αιμοληψία, ο Κ.Ρ. βρισκόταν «υπό την επήρεια ναρκωτικής ουσίας η οποία έχει επίδραση παρόμοια με του οινοπνεύματος». Ως εκ τούτου, στις 7 Αυγούστου 2022, του απαγγέλθηκε κατηγορία για οδήγηση αυτοκινήτου υπό την επήρεια ναρκωτικής ουσίας η οποία έχει επίδραση παρόμοια με του οινοπνεύματος.

35 Το κατηγορητήριο του κοινοποιήθηκε στις 14 Οκτωβρίου 2022, στην ψυχιατρική κλινική του νοσοκομείου στο οποίο διέμενε. Ανακρίθηκε χωρίς την παρουσία δικηγόρου, ο δε εισαγγελέας δεν ζήτησε, άλλωστε, τον αυτεπάγγελτο διορισμό δικηγόρου. Η ανάκριση δεν καταγράφηκε με οπτικοακουστικά μέσα.

36 Πριν από την εν λόγω ανάκριση, στις 22 Αυγούστου 2022, ψυχίατρος που είχε προηγουμένως παρακολουθήσει τον Κ.Ρ. ως ασθενή δήλωσε, όταν ερωτήθηκε από την αστυνομία, ότι η ψυχική κατάσταση του ενδιαφερομένου, δηλαδή η σοβαρότητα των συμπτωμάτων της ψυχικής του ασθένειας, δεν του επέτρεπε να λάβει μέρος σε διαδικαστικές πράξεις και ότι η κατάσταση αυτή μπορούσε να συνεχιστεί επί πολλές τουλάχιστον εβδομάδες. Εξάλλου, από τον ιατρικό φάκελο του Κ.Ρ., ο οποίος διαβιβάστηκε στον εισαγγελέα κατόπιν αίτησής του στις 23 Σεπτεμβρίου 2022, προκύπτει ότι ο ενδιαφερόμενος είχε διαμείνει επανειλημμένως σε ψυχιατρικό νοσοκομείο από τις 30 Ιουνίου 2021 έως τις 22 Ιουλίου 2022 για τη θεραπεία σχιζοφρένειας και σχιζοσυναισθηματικών διαταραχών. Προκύπτει επίσης ότι είχε διαγνωσθεί αρχικώς ως πάσχων από ψυχική διαταραχή και διαταραχή προκληθείσα από την κατ' εναλλαγή χρήση ναρκωτικών και ψυχότροπων ουσιών καθώς και από ψυχωτική διαταραχή.

37 Στις 15 Δεκεμβρίου 2022 το κατηγορητήριο διαβιβάστηκε στο αιτούν δικαστήριο.

38 Στις 28 Φεβρουαρίου 2023 το δικαστήριο αυτό αποφάσισε, βάσει του άρθρου 344a, παράγραφος 1, του ΚΠΔ, να αναπέμψει την υπόθεση στην εισαγγελική αρχή για συμπληρωματική έρευνα, προκειμένου ο Κ.Ρ. να εξεταστεί παρουσία δικηγόρου και να ζητηθεί η γνώμη ψυχιάτρων πραγματογνωμόνων σχετικά με την κατάσταση της ψυχικής υγείας του Κ.Ρ. κατά τη διάρκεια της αξιόποινης πράξης και κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας που είχε κινηθεί εναντίον του.

39 Εντούτοις, η απόφαση αυτή ακυρώθηκε από το Sąd Okręgowy we Włocławku (περιφερειακό δικαστήριο Włocławek, Πολωνία) κατόπιν προσφυγής της εισαγγελικής αρχής. Η υπόθεση παραπέμφθηκε στο αιτούν δικαστήριο για τη συνέχιση της διαδικασίας.

40 Στο πλαίσιο της εν λόγω διαδικασίας, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι διαπίστωσε, μεταξύ άλλων, ότι δεν πραγματοποιήθηκε καμία εξατομικευμένη αξιολόγηση κατά τη διάρκεια της έρευνας προκειμένου να εξακριβωθεί αν ο K.P. βρισκόταν σε ευάλωτη κατάσταση η οποία καθιστούσε αναγκαίο τον αυτεπάγγελτο διορισμό δικηγόρου. Επίσης, δεν αποδείχθηκε αν η ψυχική του υγεία τού παρείχε τη δυνατότητα να μετάσχει στη διαδικασία ή να διασφαλίσει την υπεράσπισή του κατά τρόπο εύλογο και ανεξάρτητο.

41 Το αιτούν δικαστήριο συνάγει από τις ως άνω διαπιστώσεις ότι ο K.P. στερήθηκε κατ' αυτόν τον τρόπο, αφενός, την ελάχιστη προστασία την οποία δικαιούται, δυνάμει της οδηγίας 2016/1919, ως ύποπτος και δυνητικά ευάλωτο πρόσωπο και, αφετέρου, τα δικαιώματα που μπορούν να επικαλεστούν όλοι οι ύποπτοι δυνάμει των οδηγιών 2012/13 και 2013/48. Πρόκειται κυρίως για τη διασφάλιση του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο για τα φερόμενα ως ευάλωτα πρόσωπα, καθώς και για το δικαίωμά τους σε δικαστική αρωγή από τη στιγμή που θα θεωρηθούν ύποπτα για τη διάπραξη αδικήματος.

42 Κατά το αιτούν δικαστήριο, η κατάσταση αυτή απορρέει από την έλλειψη ορθής και πλήρους μεταφοράς των εν λόγω οδηγιών στο εθνικό δίκαιο, καθώς και από τη μη εφαρμογή της σύστασης της Επιτροπής στην πολωνική έννομη τάξη. Πρέπει, επομένως, πρώτον, να διαπιστωθεί αν οι κρίσιμες διατάξεις των προαναφερόμενων οδηγιών πληρούν τα κριτήρια του άμεσου αποτελέσματος.

43 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, άλλωστε, ότι οι ισχύοντες κανόνες της ποινικής δικονομίας δεν παρέχουν αρκούντως ακριβείς λύσεις που να διασφαλίζουν σε κάθε πρόσωπο που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των οδηγιών 2013/48 και 2016/1919 το πλήρες εύρος των δικαιωμάτων που προβλέπουν οι εν λόγω οδηγίες, όπως το δικαίωμα άμεσης πρόσβασης σε δικηγόρο, το δικαίωμα συνδρομής δικηγόρου ήδη από το πλέον πρώιμο στάδιο της προδικασίας ή ακόμη το δικαίωμα να προσδιορίζονται οι ανάγκες του προσώπου αυτού αμελλητί πριν από την εξέτασή του ως υπόπτου. Σε περίπτωση που οι κανόνες αυτοί δεν μπορούν να ερμηνευθούν κατά τρόπο σύμφωνο προς το δίκαιο της Ένωσης, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, δεύτερον, να διευκρινιστεί αν όχι μόνον τα εθνικά δικαστήρια, αλλά, ευρύτερα, όλες οι εθνικές αρχές επιβολής του νόμου υποχρεούνται να αφήνουν ανεφάρμοστους τους εν λόγω κανόνες.

44 Στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, τρίτον, ότι αποσκοπεί στον «προσδιορισμό αποτελεσματικού μέσου ένδικης προστασίας» ικανού να εξαλείψει τα αποτελέσματα της προσβολής των δικαιωμάτων των οποίων ο ύποπτος θα έπρεπε να απολαύει στα αρχικά στάδια της διαδικασίας δυνάμει της οδηγίας 2016/1919. Προς τούτο, παραπέμπει στο άρθρο 8 της ως άνω οδηγίας και στο άρθρο 12 της οδηγίας 2013/48, καθώς και στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

45 Τέταρτον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς την κατάσταση υπόπτου ή κατηγορουμένου ο οποίος έχει προσδιοριστεί ως ευάλωτο πρόσωπο στο οποίο πρέπει να παρασχεθεί αμελλητί δικαστική αρωγή, σύμφωνα με την οδηγία 2016/1919. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν οι εθνικές αρχές, όπως οι εισαγγελικές, οι οποίες μετέχουν στο στάδιο της προδικασίας την ποινικής δίκης και το επιβλέπουν, υποχρεούνται να διασφαλίζουν αποτελεσματική έννομη προστασία δυνάμει της οδηγίας αυτής όταν το επίμαχο αδίκημα τιμωρείται με στερητική της ελευθερίας ποινή. Η αποτελεσματική εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης απαιτεί, επιπλέον, την

ανεξαρτησία και την αμεροληψία των δικαστηρίων, αλλά και των αρχών που είναι αρμόδιες για την άσκηση ποινικών διώξεων στις υποθέσεις που παρουσιάζουν συνδετικό στοιχείο με το δίκαιο της Ένωσης.

46 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Sąd Rejonowy we Włocławku (περιφερειακό δικαστήριο Włocławek) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β′, και το άρθρο 4, παράγραφος 5, καθώς και το άρθρο 9, σε συνδυασμό με τις αιτιολογικές σκέψεις 18, 19, 24 και 27 της [οδηγίας 2016/1919], λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχεία α′ και [β′], και του άρθρου 3, παράγραφος 3, στοιχείο α′, της [οδηγίας 2013/48], ερμηνευόμενα σύμφωνα με [τα σημεία 6, 7, 11 και 13 της σύστασης της Επιτροπής], την έννοια ότι εισάγουν άμεσα αποτελεσματικό και δεσμευτικό κανόνα που καθιστά απαράδεκτη τη διενέργεια πράξης ανάκρισης ευάλωτου προσώπου ή προσώπου που βρίσκεται σε ευάλωτη κατάσταση χωρίς τη συμμετοχή συνηγόρου υπεράσπισης, σε περίπτωση που συντρέχουν αντικειμενικοί πραγματικοί λόγοι για τη χορήγηση δικαστικής αρωγής, όταν, ταυτόχρονα, η ανακριτική αρχή δεν χορηγεί αυτεπαγγέλτως δικαστική αρωγή (συμπεριλαμβανομένης της έκτακτης ή προσωρινής) αμελλητί και πριν λάβει χώρα εξέταση του ενδιαφερομένου [ευάλωτου προσώπου in concreto] από την αστυνομία, από άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή από δικαστική αρχή ή πριν από τη διενέργεια συγκεκριμένων ανακριτικών πράξεων ή πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων;

2) Έχει το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β′, και το άρθρο 4, παράγραφος 5, καθώς και το άρθρο 9, σε συνδυασμό με τις αιτιολογικές σκέψεις 18, 19, 24 και 27 της [οδηγίας 2016/1919], λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 1, παράγραφος 2, της [εν λόγω οδηγίας], ερμηνευόμενα σύμφωνα με [τα σημεία 6, 7, 11 και 13 της σύστασης της Επιτροπής], την έννοια ότι [i)] η παράλειψη προσδιορισμού ενός δυνητικά ευάλωτου προσώπου ή η μη θεώρηση του προσώπου αυτού ως ευάλωτου, μολονότι συντρέχουν πραγματικοί λόγοι για τη διενέργεια του προσδιορισμού αυτού αμελλητί, και [ii)] η απουσία της δυνατότητας αμφισβήτησης της εκτίμησης περί της ενδεχόμενης ευάλωτης κατάστασής του και η μη χορήγηση στο εν λόγω πρόσωπο δικαστικής αρωγής αμελλητί ουδόλως επιτρέπονται στην περίπτωση αξιόποινων πράξεων που τιμωρούνται με στερητική της ελευθερίας ποινή, και την έννοια ότι οι περιστάσεις που οδήγησαν στη διαπίστωση ότι δεν συντρέχει ευάλωτη κατάσταση και στη μη χορήγηση δικαστικής αρωγής πρέπει να αναφέρονται ρητά στην απόφαση περί διενέργειας της εξέτασης χωρίς τη συμμετοχή συνηγόρου, απόφαση η οποία πρέπει κατ' αρχήν να μπορεί να προσβληθεί;

3) Έχει το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β′, και το άρθρο 4, παράγραφος 5, καθώς και το άρθρο 9, σε συνδυασμό με τις αιτιολογικές σκέψεις 18, 19, 24 και 27 της [οδηγίας 2016/1919], λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 1, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας, ερμηνευόμενα σύμφωνα με [τα σημεία 6, 7, 11 και 13 της σύστασης της Επιτροπής], την έννοια ότι η παράλειψη κράτους μέλους να εισαγάγει τεκμήριο ευάλωτης κατάστασης στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι εμποδίζει τον ύποπτο να επωφεληθεί από τον εγγύηση που προβλέπεται στο άρθρο 9 της [οδηγίας 2016/1919], ερμηνευόμενη σύμφωνα με [το σημείο 11 της σύστασης της Επιτροπής], και, κατά συνέπεια, σε μια τέτοια περίπτωση οι δικαστικές αρχές υποχρεούνται να εφαρμόζουν άμεσα τις διατάξεις της οδηγίας;

4) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης σε ένα τουλάχιστον από τα [τρία πρώτα] ερωτήματα, έχουν οι διατάξεις των δύο οδηγιών που μνημονεύονται σε αυτά την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία όπως:
   α) το άρθρο 301, δεύτερη περίπτωση, του [ΚΠΔ], σύμφωνα με το οποίο η εξέταση του υπόπτου πραγματοποιείται με τη συμμετοχή του διορισμένου συνηγόρου υπεράσπισης μόνον κατόπιν αιτήματος του υπόπτου, η δε μη εμφάνιση του συνηγόρου υπεράσπισης κατά την εξέταση του υπόπτου δεν παρακωλύει την εξέταση;
   β) το άρθρο 79, παράγραφος 1, σημεία 3 και 4, του [ΚΠΔ], σύμφωνα με το οποίο, σε ποινική διαδικασία, ο κατηγορούμενος (ύποπτος) πρέπει να έχει συνήγορο υπεράσπισης, εάν υπάρχει εύλογη αμφιβολία ως προς το εάν η ικανότητά του να κατανοεί τη σημασία της πράξης ή να ελέγχει τη συμπεριφορά του είχε, κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης, εξαλειφθεί ή περιορισθεί σημαντικά, και εάν υπάρχει εύλογη αμφιβολία ως προς το εάν η κατάσταση της ψυχικής του υγείας του επιτρέπει να συμμετέχει στη διαδικασία ή να διασφαλίζει την υπεράσπισή του κατά τρόπο ανεξάρτητο και εύλογο;

5) Έχει το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο α′, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 3, στοιχείο β′, της [οδηγίας 2013/48], υπό το πρίσμα της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης και του αμέσου αποτελέσματος των οδηγιών, την έννοια ότι υποχρεώνει τις ανακριτικές αρχές, τα δικαστήρια και κάθε κρατική αρχή να μην εφαρμόζουν διατάξεις του εθνικού δικαίου αντίθετες προς την οδηγία, όπως αυτές που απαριθμούνται στο [τέταρτο ερώτημα], και, κατά συνέπεια, δεδομένης της εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς, να αντικαθιστούν τον εθνικό κανόνα με τους προαναφερθέντες κανόνες αμέσου αποτελέσματος της [εν λόγω] οδηγίας;

6) Έχει το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β′, και το άρθρο 4, παράγραφος 5, καθώς και το άρθρο 9, σε συνδυασμό με τις αιτιολογικές σκέψεις 19, 24 και 27 της [οδηγίας 2016/1919], την έννοια ότι ελλείψει αποφάσεως για τη χορήγηση ή σε περίπτωση μη χορήγησης, αυτεπαγγέλτως, δικαστικής αρωγής σε ευάλωτο πρόσωπο ή σε πρόσωπο που τεκμαίρεται ότι βρίσκεται σε ευάλωτη κατάσταση, κατά την έννοια [του σημείο 7 της σύστασης της Επιτροπής], και εν συνεχεία, ενόψει της διεξαγωγής ερευνητικών πράξεων με τη συμμετοχή του εν λόγω προσώπου εκ μέρους αστυνομικής ή άλλης αρχής επιβολής του νόμου, συμπεριλαμβανομένων πράξεων που δεν μπορούν να επαναληφθούν ενώπιον δικαστηρίου, υποχρεώνει το εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται ποινικής υπόθεσης, καθώς και κάθε άλλη κρατική αρχή που συμμετέχει στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης (συμπεριλαμβανομένης, ως εκ τούτου, της ανακριτικής αρχής) να μην εφαρμόζει διατάξεις του εθνικού δικαίου αντίθετες προς την οδηγία, όπως αυτές που απαριθμούνται στο [τέταρτο ερώτημα], και, κατά συνέπεια, δεδομένης της εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς, να αντικαθιστούν τον εθνικό κανόνα με τους προαναφερθέντες κανόνες αμέσου αποτελέσματος της [εν λόγω] οδηγίας, ακόμη και όταν, μετά την περάτωση της έρευνας (ή της ανάκρισης) και τη διαβίβαση του κατηγορητηρίου στο δικαστήριο εκ μέρους της εισαγγελικής αρχής, το εν λόγω πρόσωπο διόρισε συνήγορο υπεράσπισης της επιλογής του;

7) Έχει το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β′, και το άρθρο 4, παράγραφος 5, καθώς και το άρθρο 9, σε συνδυασμό με τις αιτιολογικές σκέψεις 19, 24 και 27 της [οδηγίας 2016/1919], λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 1, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας, ερμηνευόμενα σύμφωνα με [τα σημεία 6, 7, 11 και 13 της σύστασης της Επιτροπής], την έννοια ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν ότι οι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι σε ποινικές διαδικασίες που τεκμαίρεται ότι βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση ή είναι ευάλωτοι προσδιορίζονται ταχέως και αναγνωρίζονται ως τέτοιοι και ότι τους χορηγείται αυτεπαγγέλτως δικαστική αρωγή, περαιτέρω δε ότι η εν λόγω αρωγή είναι υποχρεωτική ακόμη και όταν η αρμόδια αρχή δεν

έχει ζητήσει από ανεξάρτητο πραγματογνώμονα να εξετάσει τον βαθμό της ευάλωτης κατάστασης, τις ανάγκες του ευάλωτου προσώπου και την καταλληλότητα των μέτρων που λαμβάνονται ή προβλέπονται έναντι του ευάλωτου προσώπου, έως ότου ο ανεξάρτητος πραγματογνώμονας προβεί στην προσήκουσα αξιολόγηση;

8) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο [έβδομο ερώτημα], έχουν οι προαναφερθείσες διατάξεις της [οδηγίας 2016/1919] και της σύστασης της Επιτροπής την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση όπως το άρθρο 79, παράγραφος 1, σημεία 3 και 4, του [ΚΠΔ], σύμφωνα με την οποία, στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, ο κατηγορούμενος πρέπει να έχει συνήγορο υπεράσπισης μόνο εάν υπάρχει εύλογη αμφιβολία ως προς το αν η ικανότητά του να κατανοεί τη σημασία της πράξης ή να ελέγχει τη συμπεριφορά του είχε, κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης, εξαλειφθεί ή περιορισθεί σημαντικά, και εάν υπάρχει εύλογη αμφιβολία ως προς το εάν η κατάσταση της ψυχικής του υγείας του επιτρέπει να συμμετέχει στη διαδικασία ή να διασφαλίζει την υπεράσπισή του κατά τρόπο ανεξάρτητο και εύλογο;

9) Έχει το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β′, και το άρθρο 4, παράγραφος 5, καθώς και το άρθρο 9, σε συνδυασμό με τις αιτιολογικές σκέψεις 19, 24 και 27 της [οδηγίας 2016/1919], λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 1, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας, ερμηνευόμενα σύμφωνα με [τα σημεία 6, 7, 11 και 13 της σύστασης της Επιτροπής], καθώς και υπό το πρίσμα της αρχής του τεκμηρίου ευάλωτης κατάστασης, την έννοια ότι οι αρμόδιες αρχές (εισαγγελική αρχή, αστυνομία), το αργότερο πριν από την πρώτη εξέταση του υπόπτου από την αστυνομία ή άλλη αρμόδια αρχή, πρέπει να προσδιορίζουν ταχέως και να αναγνωρίζουν την ευάλωτη κατάσταση του υπόπτου στην ποινική διαδικασία και να εγγυώνται τη χορήγηση δικαστικής αρωγής ή έκτακτης (προσωρινής) αρωγής και να απέχουν από την εξέταση του υπόπτου έως ότου του χορηγηθεί αυτεπαγγέλτως δικαστική αρωγή ή έκτακτη (προσωρινή) αρωγή;

10) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο [ένατο ερώτημα], έχουν το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β′, και το άρθρο 4, παράγραφος 5, καθώς και το άρθρο 9, σε συνδυασμό με τις αιτιολογικές σκέψεις 19, 24 και 27 της [οδηγίας 2016/1919], λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 1, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας, ερμηνευόμενα σύμφωνα με [τα σημεία 6, 7, 11 και 13 της σύστασης της Επιτροπής], την έννοια ότι επιβάλλουν στα κράτη μέλη την υποχρέωση να προσδιορίζουν, στο εθνικό τους δίκαιο, τους λόγους και τα κριτήρια για τις τυχόν παρεκκλίσεις από την υποχρέωση να προσδιορίζεται ταχέως και να αναγνωρίζεται η ευάλωτη κατάσταση υπόπτου σε ποινική διαδικασία και να διασφαλίζουν τη χορήγηση δικαστικής αρωγής ή έκτακτης (προσωρινής) αρωγής στον εν λόγω ύποπτο, και οι όποιες παρεκκλίσεις, εάν υπάρχουν, θα πρέπει να είναι αναλογικές, χρονικά περιορισμένες και να μην θίγουν την αρχή της δίκαιης δίκης, και θα πρέπει να λαμβάνουν τη μορφή διαδικαστικής απόφασης που επιτρέπει προσωρινή παρέκκλιση, η οποία θα πρέπει, κατ' αρχήν, να παρέχει στον ενδιαφερόμενο το δικαίωμα να ζητήσει την επανεξέταση της απόφασης από δικαστήριο;

11) Έχει το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ και το άρθρο 47 του [Χάρτη], σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο α′, και το άρθρο 3, παράγραφος 3, στοιχεία α′ και β′, της [οδηγίας 2013/48], καθώς και σε συνδυασμό με το άρθρο 1, παράγραφος 2, την αιτιολογική σκέψη 27 και το άρθρο 8 της [οδηγίας 2016/1919], την έννοια ότι, ελλείψει εξειδικευμένης αιτιολόγησης, εκ μέρους της αρχής διεξαγωγής της διαδικασίας, των λόγων για τους οποίους αποφασίζει να μην χορηγήσει αυτεπαγγέλτως δικαστική αρωγή σε πρόσωπο που τεκμαίρεται ότι βρίσκεται σε ευάλωτη κατάσταση ή/και είναι ευάλωτο (σύμφωνα με [τα σημεία 7 και 11 της σύστασης της Επιτροπής]), το εν λόγω πρόσωπο έχει

δικαίωμα πραγματικής προσφυγής, και ως τέτοια πρέπει να θεωρηθεί ο θεσμός του εθνικού δικονομικού δικαίου που προβλέπεται στο άρθρο 344a του [ΚΠΔ], που επιτάσσει την αναπομπή της υπόθεσης στην εισαγγελική αρχή με σκοπό:

α) να προσδιοριστεί και να αναγνωριστεί από την ανακριτική αρχής η ευάλωτη κατάσταση του υπόπτου στην ποινική διαδικασία·

β) να παρασχεθεί στον ύποπτο η δυνατότητα να συμβουλευτεί τον δικηγόρο του πριν από τη συνέχιση της εξέτασής του·

γ) να διενεργηθεί η εξέταση του υπόπτου παρουσία συνηγόρου υπεράσπισης με καταγραφή της εξέτασης αυτής καθεαυτήν με οπτικοακουστικά μέσα·

δ) να παρασχεθεί στον συνήγορο υπεράσπισης η δυνατότητα να λάβει γνώση της δικογραφίας και να παρασχεθεί στο ευάλωτο πρόσωπο και στον αυτεπαγγέλτως διορισθέντα δικηγόρο ή τον δικηγόρο που διορίζεται από τον ύποπτο η δυνατότητα να υποβάλει τυχόν αιτήματα για την προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων;

12) Έχει το άρθρο 4 του [Χάρτη], σε συνδυασμό με το άρθρο 6, παράγραφοι 1 και 2 ΣΕΕ, καθώς και το άρθρο 6, παράγραφος 3 [ΣΕΕ], σε συνδυασμό με το άρθρο 3 [ΕΣΔΑ] […], καθώς και σε συνδυασμό με το τεκμήριο ευάλωτης κατάστασης [του σημείου 7 της σύστασης της Επιτροπής], την έννοια ότι η εξέταση υπόπτου από αστυνομικό ή άλλο αρμόδιο για τη διενέργεια ερευνητικής πράξης πρόσωπο σε περιβάλλον ψυχιατρικής κλινικής, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η κατάσταση ανασφάλειας και υπό συνθήκες ιδιαίτερα περιορισμένης ελευθερίας έκφρασης και εύθραυστης ψυχικής κατάστασης και χωρίς τη συμμετοχή δικηγόρου, συνιστά απάνθρωπη μεταχείριση και, ως εκ τούτου, αποκλείουν μια τέτοια διαδικαστική πράξη ανάκρισης εν γένει, ως αντίθετη προς τα θεμελιώδη δικαιώματα της Ένωσης;

13) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο [δωδέκατο ερώτημα], έχουν οι διατάξεις που απαριθμούνται στο εν λόγω ερώτημα την έννοια ότι εξουσιοδοτούν (ή υποχρεώνουν) [i)] το εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται ποινικής υπόθεσης –η οποία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της [οδηγίας 2016/1919], σε συνδυασμό με [το σημείο 7 της σύστασης της Επιτροπής], και στο πεδίο εφαρμογής της [οδηγίας 2013/48]– καθώς και [ii)] κάθε άλλη αρχή της ποινικής διαδικασίας που λαμβάνει διαδικαστικά μέτρα στην υπόθεση, να μην εφαρμόζουν διατάξεις του εθνικού δικαίου αντίθετες προς την οδηγία [2016/1919], συμπεριλαμβανομένου ιδίως του άρθρου 168a του [ΚΠΔ], και, κατά συνέπεια, δεδομένης της εκπνοής της προθεσμίας μεταφοράς, να αντικαθιστούν τον εθνικό κανόνα με τους προαναφερθέντες κανόνες αμέσου αποτελέσματος της οδηγίας [αυτής], ακόμη και στις περιπτώσεις όπου, μετά την περάτωση της έρευνας (ή της ανάκρισης) και τη διαβίβαση του κατηγορητηρίου στο δικαστήριο εκ μέρους της εισαγγελικής αρχής, ο ενδιαφερόμενος διόρισε συνήγορο υπεράσπισης της επιλογής του;

14) Έχει το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β′, και το άρθρο 4, παράγραφος 5, το άρθρο 9, και οι αιτιολογικές σκέψεις 19, 24 και 27 της [οδηγίας 2016/1919], σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχεία [α′ έως γ′], και το άρθρο 3, παράγραφος 3, στοιχείο β′, της [οδηγίας 2013/48], καθώς και σε συνδυασμό με το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ και με την αρχή της αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης, την έννοια ότι ο εισαγγελέας, όταν ενεργεί κατά το στάδιο της προδικασίας στο πλαίσιο ποινικής υπόθεσης, υποχρεούται να ενεργεί με πλήρη σεβασμό των απαιτήσεων της οδηγίας 2016/1919 που αναπτύσσουν άμεσο αποτέλεσμα και, ως εκ τούτου, να διασφαλίζει ότι ο ύποπτος ή κατηγορούμενος που προστατεύεται δυνάμει της προαναφερθείσας οδηγίας απολαύει, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας οποιαδήποτε από τις ακόλουθες χρονικές στιγμές, ανάλογα με το ποια προκύπτει πρώτη:

α) προτού εξεταστεί από την αστυνομία ή άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή δικαστική αρχή·
β) κατά τη διενέργεια ερευνητικής πράξης ή άλλης πράξης συλλογής αποδεικτικών στοιχείων από ερευνητική ή άλλη αρμόδια αρχή σύμφωνα με [το άρθρο 3], παράγραφος 3, στοιχείο γ′, της οδηγίας [2013/48]·
γ) χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση μετά τη στέρηση της ελευθερίας (όρος στον οποίο περιλαμβάνεται και η παραμονή σε ψυχιατρική κλινική) και, εάν είναι απαραίτητο, υποχρεούται να μη συμμορφωθεί με τυχόν εντολές ανώτερων εισαγγελικών αρχών, εάν είναι πεπεισμένος ότι η συμμόρφωση προς αυτές θα έθιγε την αποτελεσματική προστασία του υπόπτου που τεκμαίρεται ότι είναι σε ευάλωτη κατάσταση, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματός του σε δίκαιη δίκη ή οποιουδήποτε άλλου δικαιώματος που του αναγνωρίζεται δυνάμει της οδηγίας 2016/1919 σε συνδυασμό με την [οδηγία 2013/48];

15) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο [δέκατο τέταρτο ερώτημα], έχει το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, που καθιερώνει την αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 2 ΣΕΕ, ιδίως σε συνδυασμό με την αρχή του σεβασμού του κράτους δικαίου, όπως ερμηνεύεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου [απόφαση της 27ης Μαΐου 2019, OG και PI (Εισαγγελίες του Lübeck και του Zwickau), C-508/18 και C-82/19 PPU, EU:C:2019:456], καθώς και την αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, και το άρθρο 47 του [Χάρτη], όπως ερμηνεύεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου (απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2018, Associação Sindical dos Juizes Portugueses, C-64/16, EU:C:2018:117), την έννοια ότι, λόγω της δυνατότητας του Γενικού Εισαγγελέα ή των ανώτερων εισαγγελικών αρχών να δίνουν δεσμευτικές εντολές στους ιεραρχικώς κατώτερους εισαγγελείς, με τις οποίες διατάσσουν τους τελευταίους να μην εφαρμόζουν κανόνες αμέσου αποτελέσματος της Ένωσης ή εμποδίζουν την εφαρμογή τους, αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία από την οποία προκύπτει εξάρτηση της εισαγγελίας από όργανο της εκτελεστικής εξουσίας, όπως ο Υπουργός Δικαιοσύνης, και επίσης αντιτίθενται σε εθνικές διατάξεις που περιορίζουν την ανεξαρτησία του εισαγγελέα κατά την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, ειδικότερα δε […] του άρθρου 1, παράγραφος 2, του άρθρου 3, παράγραφος 1, σημεία 1 και 3, και του άρθρου 7, παράγραφοι 1 έως 6 και παράγραφος 8, καθώς και του άρθρου 13, παράγραφοι 1 και 2, του prawo o prokuraturze (νόμου περί εισαγγελικών λειτουργών), της 28ης Ιανουαρίου 2016 (Dz. U. 2016, θέση 176, όπως τροποποιήθηκε), από τις διατάξεις του οποίου προκύπτει ότι ο Υπουργός Δικαιοσύνης, ο οποίος είναι συγχρόνως Γενικός Εισαγγελέας και ανώτατη εισαγγελική αρχή, έχει την εξουσία να εκδίδει εντολές δεσμευτικές για τους ιεραρχικά κατώτερους εισαγγελείς ακόμη και σε βαθμό που να περιορίζεται ή να εμποδίζεται η άμεση εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης;»

Επί της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου

47 Το αιτούν δικαστήριο ζήτησε από το Δικαστήριο να εκδικάσει την υπό κρίση υπόθεση με την ταχεία διαδικασία του άρθρου 105, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου. Με διάταξη της 8ης Νοεμβρίου 2023, Barało (C-530/23, EU:C:2023:927), ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου αποφάσισε, αφού άκουσε την εισηγήτρια δικαστή και τη γενική εισαγγελέα, να απορρίψει το αίτημα αυτό.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

48 Τα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο αφορούν, κατ' ουσίαν, την ερμηνεία διαφόρων διατάξεων των οδηγιών 2013/48 και 2016/1919. Με τα ερωτήματα αυτά, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κυρίως να διευκρινιστεί το περιεχόμενο του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο και του δικαιώματος δικαστικής αρωγής ευάλωτου προσώπου.

49 Εντούτοις, ζητήματα σχετικά με διάφορες έννοιες του δικαίου της Ένωσης, καθώς και με διάφορες διαδικαστικές πτυχές, όπως ο καθορισμός του άμεσου αποτελέσματος ορισμένων διατάξεων των οδηγιών 2013/48 και 2016/1919 ή η ενδεχόμενη υποχρέωση θέσπισης ενδίκων βοηθημάτων που επιβάλλουν οι οδηγίες αυτές, συναρτώνται προς το κύριο αντικείμενο της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως και αλληλεπικαλύπτονται στη διατύπωση των διαφόρων προδικαστικών ερωτημάτων.

50 Λαμβανομένου υπόψη του τρόπου με τον οποίο συναρθρώνεται το σύνολο των ερωτημάτων αυτών, πρέπει να εξεταστούν από κοινού, πρώτον, το πρώτο έως το δέκατο, το δέκατο τρίτο και το δέκατο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, καθόσον αφορούν το περιεχόμενο του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο και του δικαιώματος δικαστικής αρωγής ευάλωτου προσώπου, καθώς και τις συνέπειες ενδεχόμενης μη συμμόρφωσης εθνικής νομοθεσίας προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις οδηγίες 2013/48 και 2016/1919, δεύτερον, το δεύτερο, το δέκατο και το ενδέκατο προδικαστικό ερώτημα, καθόσον αφορούν την απαίτηση αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας σε περίπτωση προσβολής των δικαιωμάτων που προβλέπονται από τις οδηγίες αυτές και το παραδεκτό των αποδεικτικών μέσων, τρίτον, το δωδέκατο προδικαστικό ερώτημα και, τέλος, τέταρτον, το δέκατο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα.

Επί του πρώτου έως του δέκατου, του δέκατου τρίτου και του δέκατου τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος, καθόσον αφορούν το περιεχόμενο του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο και του δικαιώματος δικαστικής αρωγής ευάλωτου προσώπου, καθώς και τις συνέπειες ενδεχόμενης μη συμμόρφωσης εθνικής νομοθεσίας προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις οδηγίες 2013/48 και 2016/1919

51 Με το πρώτο έως το δέκατο, το δέκατο τρίτο και το δέκατο τέταρτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν κατά το άρθρο 1, παράγραφος 2, το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', το άρθρο 4, παράγραφος 5, και το άρθρο 9 της οδηγίας 2016/1919, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχεία α' έως γ', καθώς και με το άρθρο 3, παράγραφος 3, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2013/48, ορθώς ερμηνευόμενα, τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση, αφενός, να διασφαλίζουν ότι η ευάλωτη κατάσταση ενός κατηγορουμένου ή υπόπτου προσδιορίζεται και αναγνωρίζεται πριν από την εξέτασή του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας ή πριν από τη διενέργεια συγκεκριμένων ερευνητικών πράξεων ή πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων που τον αφορούν και, αφετέρου, να διασφαλίζουν την πρόσβαση του κατηγορουμένου ή του υπόπτου αυτού σε δικηγόρο μέσω δικαστικής αρωγής για τους σκοπούς της ως άνω διαδικασίας.

52 Με τα εν λόγω προδικαστικά ερωτήματα, το αιτούν δικαστήριο θέτει διάφορα ζητήματα τα οποία πρέπει να εξεταστούν διαδοχικά. Κατ' αρχάς, πρέπει να προσδιοριστούν τα αντίστοιχα πεδία εφαρμογής των οδηγιών 2013/48 και 2016/1919 και ο τρόπος με τον οποίο συναρθρώνονται. Εν συνεχεία, πρέπει να εκτιμηθεί το περιεχόμενο του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο και του δικαιώματος δικαστικής αρωγής ενός ευάλωτου προσώπου. Τέλος, προκειμένου να δοθεί πλήρης

απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, πρέπει να εξεταστούν οι συνέπειες ενδεχόμενης μη συμμόρφωσης εθνικής νομοθεσίας προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις οδηγίες 2013/48 και 2016/1919.

Επί των αντιστοίχων πεδίων εφαρμογής των οδηγιών 2013/48 και 2016/1919 και επί της συνάρθρωσής τους

53 Από το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 2016/1919 προκύπτει ρητώς ότι η οδηγία αυτή συμπληρώνει την οδηγία 2013/48, δεδομένου ότι το δικαίωμα δικαστικής αρωγής συνδέεται με την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχεία α′ έως γ′, της οδηγίας 2016/1919 προβλέπει, επιπλέον, ότι η οδηγία εφαρμόζεται στους υπόπτους και κατηγορουμένους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών οι οποίοι έχουν δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο δυνάμει της οδηγίας 2013/48 και οι οποίοι είτε στερούνται της ελευθερίας τους, είτε απαιτείται να επικουρούνται από δικηγόρο βάσει του ενωσιακού ή του εθνικού δικαίου, είτε υποχρεούνται ή επιτρέπεται να παρίστανται σε ορισμένες ανακριτικές πράξεις ή πράξεις συλλογής αποδεικτικών στοιχείων.

54 Το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχεία α′ έως δ′, της οδηγίας 2013/48 ορίζει ότι οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας έχουν, απαρεγκλίτως, πρόσβαση σε δικηγόρο σε τέσσερις περιπτώσεις. Επομένως, το δικαίωμα αυτό πρέπει να τους διασφαλίζεται, πρώτον, πριν εξεταστούν από την αστυνομία ή άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή δικαστική αρχή, δεύτερον, κατά τη διενέργεια ερευνητικής πράξης ή άλλης πράξης συλλογής αποδεικτικών στοιχείων, τρίτον, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση μετά τη στέρηση της ελευθερίας τους ή, τέταρτον, εγκαίρως πριν παραστούν ενώπιον αρμόδιου δικαστηρίου.

55 Επομένως, από τις διάφορες αυτές διατάξεις προκύπτει ότι η επέλευση των περιστάσεων που απαριθμούνται στο άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχεία α′ έως δ′, της οδηγίας 2013/48 αποτελεί προϋπόθεση όχι μόνον της ενεργοποίησης του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο, αλλά και, ταυτοχρόνως, της εφαρμογής της οδηγίας 2016/1919 και του δικαιώματος δικαστικής αρωγής που αυτή κατοχυρώνει.

56 Η ταυτόχρονη ως άνω ενεργοποίηση της προστασίας που παρέχουν οι δύο οδηγίες απορρέει επίσης από το άρθρο 4, παράγραφος 5, της οδηγίας 2016/1919, το οποίο επιβάλλει ρητώς στα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι η δικαστική αρωγή παρέχεται αμελλητί και το αργότερο πριν από την εξέταση από την αστυνομία, από άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή δικαστική αρχή ή πριν από τη διεξαγωγή των ανακριτικών πράξεων ή των πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων που αναφέρονται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, της οδηγίας αυτής.

57 Η σημασία της έγκαιρης παροχής της δικαστικής αρωγής επιβεβαιώνεται από την αιτιολογική σκέψη 24 της εν λόγω οδηγίας. Από την ως άνω αιτιολογική σκέψη προκύπτει ότι η προσωρινή συμμετοχή των αστυνομικών και εισαγγελικών αρχών, κατά τη διαδικασία χορήγησης της δικαστικής αρωγής, θα πρέπει να είναι δυνατή όταν η εν λόγω συμμετοχή είναι απαραίτητη, σε περιπτώσεις κατεπείγοντος, για την έγκαιρη χορήγηση της αρωγής αυτής.

58 Επομένως, το άρθρο 4, παράγραφος 5, της οδηγίας 2016/1919 υλοποιεί τον επιδιωκόμενο από αυτή σκοπό, ο οποίος συνίσταται, όπως μνημονεύεται στην πρώτη αιτιολογική σκέψη της, στη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο, όπως προβλέπεται στην οδηγία 2013/48, καθιστώντας δυνατή την παροχή συνδρομής δικηγόρου αμειβόμενου από τα κράτη μέλη στους υπόπτους και στους κατηγορουμένους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών.

59 Πράγματι, το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο αποτελεί θεμελιώδη αρχή η οποία πρέπει να παρέχει στους υπόπτους και τους κατηγορουμένους τη δυνατότητα να ασκούν τα δικαιώματα υπεράσπισής τους πρακτικά και αποτελεσματικά. Για τον λόγο αυτόν, οι ύποπτοι και τα πρόσωπα αυτά πρέπει να έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, σε κάθε δε περίπτωση από όποιο από τα τέσσερα συγκεκριμένα χρονικά σημεία που απαριθμούνται στο άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχεία α′ έως δ′, της οδηγίας 2013/48 επέλθει πρώτο, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η εξέταση από την αστυνομία (πρβλ. απόφαση της 14ης Μαΐου 2024, Stachev, C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, σκέψεις 47 και 48). Επομένως, για να είναι αποτελεσματική η συνδρομή δικηγόρου, η ίδια η δικαστική αρωγή πρέπει να παρέχεται σε πρώιμο στάδιο της διαδικασίας (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2019, Rayonna prokuratura Lom, C-467/18, EU:C:2019:765, σκέψη 50).

Επί του περιεχομένου του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο και του δικαιώματος δικαστικής αρωγής ευάλωτου προσώπου

60 Όσον αφορά την κατάσταση των ευάλωτων προσώπων, το άρθρο 13 της οδηγίας 2013/48 και το άρθρο 9 της οδηγίας 2016/1919 επιβάλλουν στα κράτη μέλη, με παρόμοια διατύπωση, να μεριμνούν ώστε, κατά την εφαρμογή τους, να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες ανάγκες των ευάλωτων υπόπτων ή κατηγορουμένων.

61 Πρώτον, το Δικαστήριο έχει κρίνει, συναφώς, ότι τα πρόσωπα που πάσχουν από ψυχικές διαταραχές εμπίπτουν στην κατηγορία των ευάλωτων προσώπων που μνημονεύονται στο εν λόγω άρθρο 13 (πρβλ. απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2019, Rayonna prokuratura Lom, C-467/18, EU:C:2019:765, σκέψη 48). Δεδομένου ότι, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 53 της παρούσας απόφασης, η οδηγία 2016/1919 συμπληρώνει την οδηγία 2013/48 και ότι οι δύο οδηγίες επιδιώκουν τον κοινό σκοπό της διασφάλισης της προστασίας των δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, τα αντίστοιχα πεδία εφαρμογής τους ratione personae δεν μπορούν να αποκλίνουν. Επομένως, τα άτομα με ψυχικές διαταραχές εμπίπτουν επίσης στην κατηγορία των ευάλωτων προσώπων, κατά την έννοια του άρθρου 9 της οδηγίας 2016/1919.

62 Δεύτερον, όσον αφορά την προβαλλόμενη υποχρέωση των κρατών μελών να θεσπίζουν τεκμήριο ευάλωτης κατάστασης σε ποινικές διαδικασίες, για την οποία κάνει λόγο το αιτούν δικαστήριο με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, διαπιστώνεται ότι ο νομοθέτης της Ένωσης δεν διευκρίνισε την έκταση της υποχρέωσης που υπέχουν τα κράτη μέλη από το άρθρο 13 της οδηγίας 2013/48 ή το άρθρο 9 της οδηγίας 2016/1919. Επομένως, από τις δύο αυτές διατάξεις δεν μπορεί να συναχθεί ότι τα κράτη μέλη υποχρεούνται να θεσπίζουν, υπό ορισμένες περιστάσεις, τεκμήριο ευάλωτης κατάστασης του υπόπτου ή του κατηγορουμένου.

63 Ασφαλώς, είναι αληθές ότι η σύσταση της Επιτροπής, στην οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο προς στήριξη της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να προβλέψουν ένα τέτοιο τεκμήριο, ιδίως όσον αφορά τα πρόσωπα που πάσχουν από ψυχικές διαταραχές οι οποίες τα εμποδίζουν να κατανοήσουν τη διαδικασία και να συμμετάσχουν αποτελεσματικά σε αυτήν.

64 Εντούτοις, η σύσταση αυτή αποτελεί μη δεσμευτική πράξη που δεν μπορεί να αποτελέσει πηγή υποχρεώσεων για τα κράτη μέλη. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο σε πλαίσιο ελάχιστης εναρμόνισης, καθώς δεν συγκεκριμενοποιήθηκε από τον νομοθέτη της Ένωσης το σχέδιο

θέσπισης δεσμευτικού κειμένου σχετικά με ειδικές εγγυήσεις για τους ευάλωτους υπόπτους ή κατηγορουμένους, το οποίο υπενθυμίζεται στην αιτιολογική σκέψη 9 της οδηγίας 2013/48 και στην αιτιολογική σκέψη 4 της οδηγίας 2016/1919.

65 Ωστόσο, στην αιτιολογική σκέψη 23 της οδηγίας 2016/1919 αναφέρεται ότι τα κράτη μέλη θα πρέπει να μεριμνούν για την τήρηση των αρχών και των κατευθυντήριων γραμμών των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την πρόσβαση σε δικαστική αρωγή στο πλαίσιο των συστημάτων ποινικής δικαιοσύνης.

66 Κατά το σημείο 23 των εν λόγω αρχών και κατευθυντήριων γραμμών, η αστυνομία, οι εισαγγελικές και οι δικαστικές αρχές μεριμνούν ώστε να παρέχεται δικαστική αρωγή στα πρόσωπα που εμφανίζονται ενώπιόν τους και δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να διορίσουν δικηγόρο και/ή είναι ευάλωτα πρόσωπα. Το σημείο 32 των εν λόγω αρχών και κατευθυντήριων γραμμών διευκρινίζει ακόμη ότι πρέπει να λαμβάνονται ειδικά μέτρα για να εξασφαλίζεται ότι θα έχουν πραγματική πρόσβαση στη δικαστική αρωγή οι ομάδες με ιδιαίτερες ανάγκες, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται οι ψυχικά ασθενείς και οι χρήστες ναρκωτικών ουσιών.

67 Επιπλέον, στην αιτιολογική σκέψη 51 της οδηγίας 2013/48 μνημονεύεται ότι τόσο οι εισαγγελικές αρχές όσο και οι αρχές επιβολής του νόμου και οι δικαστικές αρχές θα πρέπει να διευκολύνουν τα πρόσωπα που βρίσκονται ενδεχομένως σε θέση αδυναμίας να ασκήσουν αποτελεσματικά τα προβλεπόμενα από την εν λόγω οδηγία δικαιώματα. Προς τούτο, θα πρέπει, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 51, να λαμβάνουν ιδίως υπόψη τυχόν ενδεχόμενη αδυναμία που επηρεάζει την ικανότητά τους να ασκήσουν το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο καθώς και να λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα για τη διασφάλιση της τήρησης των ως άνω δικαιωμάτων.

68 Επομένως, οι ανακριτικές αρχές ή κάθε άλλη αρχή επιβολής του νόμου, όπως οι εισαγγελικές αρχές, οφείλουν να διασφαλίζουν ότι η ευάλωτη κατάσταση υπόπτου ή κατηγορουμένου προσδιορίζεται και αναγνωρίζεται ως τέτοια πριν από την εξέτασή του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας ή πριν από τη διενέργεια συγκεκριμένων ερευνητικών πράξεων ή πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων που τον αφορούν, προκειμένου να παρασχεθεί στον ύποπτο ή τον κατηγορούμενο αυτόν η δυνατότητα, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 59 της παρούσας απόφασης, να ασκήσει τα δικαιώματά του υπεράσπισης πρακτικά και αποτελεσματικά.

69 Επιπλέον, από την αιτιολογική σκέψη 18 της οδηγίας 2016/1919 προκύπτει ότι, λαμβανομένων υπόψη, μεταξύ άλλων, των ιδιαίτερων αναγκών των ευάλωτων προσώπων, η αίτηση δικαστικής αρωγής που υποβάλλεται από τον ύποπτο ή τον κατηγορούμενο δεν θα πρέπει να αποτελεί ουσιώδη όρο για την παροχή της εν λόγω αρωγής.

70 Προκύπτει επομένως ότι ναι μεν ο νομοθέτης της Ένωσης δεν καθιερώνει τεκμήριο ευάλωτης κατάστασης των υπόπτων ή των κατηγορουμένων, αλλά δεν είχε την πρόθεση να εξαρτήσει τη χορήγηση δικαστικής αρωγής από την υποβολή αίτησης εκ μέρους του προσώπου που βρίσκεται σε ευάλωτη κατάσταση.

71 Τρίτον, η επιλογή ενός κράτους μέλους να εφαρμόσει, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 2016/1919, κριτήριο επάρκειας πόρων προκειμένου να διαπιστώσει αν πρέπει να παρασχεθεί δικαστική αρωγή δεν μπορεί να καθυστερήσει τη χορήγησή της σε ευάλωτο πρόσωπο. Πράγματι, όπως αναφέρεται στην αιτιολογική σκέψη 19 της οδηγίας αυτής, οι αρμόδιες αρχές που δεν δύνανται να χορηγήσουν την εν λόγω αρωγή στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο πριν από την εξέτασή του από την αστυνομία ή άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή πριν

από τη διεξαγωγή συγκεκριμένων ανακριτικών πράξεων ή πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων θα πρέπει να χορηγήσουν έκτακτη ή προσωρινή δικαστική αρωγή πριν από την εν λόγω εξέταση ή τη διεξαγωγή τέτοιων πράξεων.

72 Επομένως, σε ευάλωτο πρόσωπο, όπως είναι ένα πρόσωπο με ψυχικές διαταραχές, πρέπει να παρέχεται πρόσβαση σε δικηγόρο μέσω δικαστικής αρωγής αμελλητί και, το αργότερο, πριν από την εξέταση από την αστυνομία ή από άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή πριν από τη διεξαγωγή ερευνητικών πράξεων ή πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων στις οποίες υποχρεούται ή επιτρέπεται να παρίσταται το πρόσωπο αυτό.

Επί των συνεπειών ενδεχόμενης μη συμμόρφωσης εθνικής νομοθεσίας προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις οδηγίες 2013/48 και 2016/1919

73 Εν προκειμένω, από τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι οι σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου, ιδίως το άρθρο 79, παράγραφος 1, σημεία 3 και 4, του ΚΠΔ, προβλέπουν ότι ο κατηγορούμενος πρέπει να έχει υποχρεωτικά συνήγορο υπεράσπισης εάν υπάρχει εύλογη αμφιβολία ως προς το κατά πόσον η ικανότητά του να κατανοεί τη σημασία της πράξης ή να ελέγχει τη συμπεριφορά του είχε, κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης, εξαλειφθεί ή περιορισθεί ή εάν υπάρχει εύλογη αμφιβολία ως προς το κατά πόσον η κατάσταση της ψυχικής του υγείας τού επιτρέπει να συμμετάσχει στη διαδικασία ή να διασφαλίσει την υπεράσπισή του κατά τρόπο ανεξάρτητο και εύλογο. Κατά το άρθρο 301 του ΚΠΔ, ο ύποπτος πρέπει επίσης να εξετάζεται παρουσία του διορισθέντος δικηγόρου όταν υποβάλλει σχετική αίτηση, η δε απουσία δικηγόρου δεν εμποδίζει την εξέταση.

74 Το αιτούν δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο αν οι διατάξεις αυτές είναι συμβατές προς το άρθρο 3, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 2013/48, καθώς και προς το άρθρο 1, παράγραφος 2, το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β′, το άρθρο 4, παράγραφος 5, και το άρθρο 9 της οδηγίας 2016/1919. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται επίσης αν οι ανακριτικές αρχές, τα δικαστήρια ή οποιοδήποτε άλλο κρατικό όργανο υποχρεούνται να μην εφαρμόσουν τις εθνικές διατάξεις που δεν είναι συμβατές προς το δίκαιο της Ένωσης και να τις αντικαταστήσουν με τις διατάξεις των οδηγιών 2013/48 και 2016/1919 που έχουν άμεσο αποτέλεσμα.

75 Συναφώς, στο πλαίσιο της κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων στην οποία στηρίζεται το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να ερμηνεύει τις διατάξεις του εθνικού δικαίου ή να αποφαίνεται επί της συμβατότητας εθνικού μέτρου προς το δίκαιο της Ένωσης (πρβλ. αποφάσεις της 3ης Φεβρουαρίου 1977, Benedetti, 52/76, EU:C:1977:16, σκέψη 25, της 21ης Ιανουαρίου 1993, Deutsche Shell, C-188/91, EU:C:1993:24, σκέψη 27, και της 15ης Οκτωβρίου 2024, KUBERA, C-144/23, EU:C:2024:881, σκέψη 53).

76 Επομένως, στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εξακριβώσει αν οι προαναφερθείσες διατάξεις του εθνικού δικαίου είναι συμβατές προς το δίκαιο της Ένωσης. Ωστόσο, εναπόκειται στο Δικαστήριο να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο ορισμένες χρήσιμες ενδείξεις υπό το πρίσμα των στοιχείων που περιλαμβάνονται στην απόφαση περί παραπομπής [αποφάσεις της 9ης Απριλίου 2024, Profi Credit Polska (Επανάληψη της διαδικασίας που περατώθηκε με τελεσίδικη απόφαση), C-582/21, EU:C:2024:282, σκέψη 64, και της 15ης Οκτωβρίου 2024, KUBERA, C-144/23, EU:C:2024:881, σκέψη 53].

77 Στο πλαίσιο αυτό, υπενθυμίζεται, πρώτον, ότι, προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα όλων των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, η αρχή της υπεροχής επιβάλλει, μεταξύ άλλων, στα εθνικά δικαστήρια να ερμηνεύουν, στο μέτρο του δυνατού, το εθνικό τους δίκαιο υπό το πρίσμα του γράμματος και του σκοπού της επίμαχης πράξης του δικαίου της Ένωσης, ώστε να επιτευχθεί λύση σύμφωνη με τον σκοπό που επιδιώκει η πράξη αυτή [πρβλ. αποφάσεις της 5ης Οκτωβρίου 2004, Pfeiffer κ.λπ., C-397/01 έως C-403/01, EU:C:2004:584, σκέψη 119, της 29ης Ιουνίου 2017, Popławski, C-579/15, EU:C:2017:503, σκέψη 31, και της 5ης Σεπτεμβρίου 2024, M.S. κ.λπ. (Δικονομικά δικαιώματα ανηλίκων), C-603/22, EU:C:2024:685, σκέψη 116].

78 Εντούτοις, η υποχρέωση σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας του εθνικού δικαίου έχει ορισμένα όρια και δεν είναι ιδίως δυνατόν να αποτελέσει έρεισμα για contra legem ερμηνεία του εθνικού δικαίου [πρβλ. αποφάσεις της 29ης Ιουνίου 2017, Popławski, C-579/15, EU:C:2017:503, σκέψη 33, και της 5ης Σεπτεμβρίου 2024, M.S. κ.λπ. (Δικονομικά δικαιώματα ανηλίκων), C-603/22, EU:C:2024:685, σκέψη 117].

79 Σε περίπτωση που δεν είναι δυνατή η σύμφωνη προς τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης ερμηνεία του εθνικού δικαίου, η αρχή της υπεροχής επιβάλλει στον εθνικό δικαστή να διασφαλίσει την πλήρη αποτελεσματικότητα των εν λόγω απαιτήσεων στη διαφορά της οποίας έχει επιληφθεί. Προς τούτο, το εθνικό δικαστήριο πρέπει, εν ανάγκη, να αφήσει αυτεπαγγέλτως ανεφάρμοστη κάθε εθνική ρύθμιση ή πρακτική, έστω και μεταγενέστερη, η οποία αντιβαίνει σε διάταξη του δικαίου της Ένωσης που έχει άμεσο αποτέλεσμα, χωρίς να υποχρεούται να ζητήσει ή να αναμείνει την προηγούμενη εξαφάνιση της εθνικής ρύθμισης ή πρακτικής είτε διά της νομοθετικής οδού είτε μέσω οποιασδήποτε άλλης συνταγματικής διαδικασίας [πρβλ. απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2024, M.S. κ.λπ. (Διαδικαστικά δικαιώματα ανηλίκων), C-603/22, EU:C:2024:685, σκέψη 118].

80 Πράγματι, οι αρμόδιες εθνικές αρχές οφείλουν να διασφαλίζουν τον σεβασμό των δικαιωμάτων τα οποία αντλούν τα άμεσα θιγόμενα φυσικά ή νομικά πρόσωπα από διάταξη του δικαίου της Ένωσης η οποία, από πλευράς περιεχομένου, είναι απαλλαγμένη αιρέσεων και αρκούντως ακριβής [βλ., κατ' αναλογίαν, αποφάσεις της 3ης Οκτωβρίου 2019, Wasserleitungsverband Nördliches Burgenland κ.λπ., C-197/18, EU:C:2019:824, σκέψη 32, και της 19ης Μαΐου 2022, Spetsializirana prokuratura (Δίκη φυγόδικου), C-569/20, EU:C:2022:401, σκέψη 28].

81 Υπό το πρίσμα αυτό, ελλείψει εμπροθέσμως ληφθέντων μέτρων εφαρμογής ή σε περίπτωση εσφαλμένης μεταφοράς μιας οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια, καθώς και σε όλα τα κρατικά όργανα, να διασφαλίζουν την τήρηση αυτή. Πράγματι, όπως και τα εθνικά δικαστήρια, τα κρατικά όργανα, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται οι αρχές επιβολής του νόμου, όπως οι αστυνομικές και εισαγγελικές αρχές, έχουν την υποχρέωση, αφενός, να μην εφαρμόζουν οιαδήποτε διάταξη του εθνικού δικαίου δεν είναι σύμφωνη προς τις ανεπιφύλακτες και αρκούντως σαφείς διατάξεις οδηγίας και, αφετέρου, να εφαρμόζουν τις διατάξεις της οδηγίας, στο μέτρο που είναι ικανές να προσδιορίσουν δικαιώματα τα οποία οι ιδιώτες είναι σε θέση να προβάλουν έναντι του κράτους [πρβλ. αποφάσεις της 19ης Ιανουαρίου 1982, Becker, 8/81, EU:C:1982:7, σκέψη 25, της 22ας Ιουνίου 1989, Costanzo, 103/88, EU:C:1989:256, σκέψεις 30 και 31, της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ., C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκέψη 11, και της 20ής Απριλίου 2023, Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Δήμος Ginosa), C-348/22, EU:C:2023:301, σκέψη 77].

82 Δεύτερον, όσον αφορά το άμεσο αποτέλεσμα των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης οι οποίες μνημονεύονται στη σκέψη 74 της παρούσας απόφασης, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι μια διάταξη του δικαίου της Ένωσης είναι, αφενός, απαλλαγμένη αιρέσεων όταν θεσπίζει υποχρέωση η οποία δεν συνοδεύεται από καμία επιφύλαξη και δεν απαιτείται για την εκτέλεσή της ή την επαγωγή των αποτελεσμάτων της η έκδοση κάποιας πράξης, είτε των οργάνων της Ένωσης είτε των κρατών μελών, άλλης από εκείνη που τη μεταφέρει στο εθνικό δίκαιο και, αφετέρου, αρκούντως ακριβής ώστε να μπορούν να την επικαλεστούν οι ιδιώτες και να την εφαρμόσει το δικαστήριο, όταν θεσπίζει υποχρέωση χωρίς αμφίσημη διατύπωση [πρβλ. αποφάσεις της 3ης Απριλίου 1968, Molkerei-Zentrale Westfalen κατά Lippe, 28/67, EU:C:1968:17, σ. 721, της 8ης Μαρτίου 2022, Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Άμεσο αποτέλεσμα), C-205/20, EU:C:2022:168, σκέψη 18, και της 1ης Αυγούστου 2022, TL (Έλλειψη διερμηνείας και μετάφρασης), C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, σκέψη 50].

83 Το Δικαστήριο έχει επίσης κρίνει ότι, ακόμη και αν μια οδηγία αφήνει στα κράτη μέλη ορισμένο περιθώριο εκτίμησης κατά τη θέσπιση των λεπτομερειών εφαρμογής της, μια διάταξη της οδηγίας αυτής μπορεί να θεωρείται απαλλαγμένη αιρέσεων και ακριβής εφόσον επιβάλλει στα κράτη μέλη, χωρίς αμφίσημη διατύπωση, συγκεκριμένη υποχρέωση επίτευξης αποτελέσματος και δεν συνοδεύεται από καμία αίρεση όσον αφορά την εφαρμογή του κανόνα τον οποίο θεσπίζει [πρβλ. αποφάσεις της 8ης Μαρτίου 2022, Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Άμεσο αποτέλεσμα), C-205/20, EU:C:2022:168, σκέψη 19, και της 1ης Αυγούστου 2022, TL (Έλλειψη διερμηνείας και μετάφρασης), C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, σκέψη 51]. Εν προκειμένω, είναι ουσιώδες το περιθώριο εκτίμησης που η οικεία οδηγία παρέχει στα κράτη μέλη να μην εμποδίζει να καθοριστεί το περιεχόμενο της ελάχιστης προστασίας ή να καθοριστούν οι ελάχιστες εγγυήσεις των οποίων πρέπει να απολαύουν τα πρόσωπα τα οποία αφορά η οδηγία αυτή [πρβλ. αποφάσεις της 14ης Ιουλίου 1994, Faccini Dori, C-91/92, EU:C:1994:292, σκέψη 17, και της 20ής Απριλίου 2023, Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Δήμος Ginosa), C-348/22, EU:C:2023:301, σκέψη 65].

84 Όσον αφορά, κατά πρώτον, το άρθρο 3, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 2013/48, από το ίδιο το γράμμα του άρθρου 3, παράγραφος 2, της οδηγίας προκύπτει ότι οι ύποπτοι ή οι κατηγορούμενοι έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση και, σε κάθε περίπτωση, το αργότερο από οποιαδήποτε από τις χρονικές στιγμές απαριθμούνται διαδοχικά στα στοιχεία α′ έως δ′ της διάταξης αυτής, ανάλογα με το ποια προκύπτει πρώτη. Επομένως, η οδηγία αυτή έχει άμεσο αποτέλεσμα, καθόσον επιβάλλει στα κράτη μέλη, αναμφίσημα, την υποχρέωση να διασφαλίζουν την πρόσβαση σε δικηγόρο από τη χρονική στιγμή που θα λάβουν χώρα συγκεκριμένες περιστάσεις, χωρίς τα κράτη μέλη να διαθέτουν περιθώριο εκτίμησης ή να μπορούν να εξαρτήσουν την υποχρέωση αυτή από οποιαδήποτε προϋπόθεση και χωρίς να απαιτείται έκδοση πράξης εκ μέρους της Ένωσης ή των κρατών μελών.

85 Το άρθρο 3, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας, ορίζοντας τα συστατικά στοιχεία του εν λόγω δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο, έχει επίσης άμεσο αποτέλεσμα, δεδομένου ότι προβλέπει, ανεπιφύλακτα και με επαρκή ακρίβεια, το περιεχόμενο της ελάχιστης προστασίας υπέρ των υπόπτων ή των κατηγορουμένων.

86 Κατά δεύτερον, το άρθρο 4, παράγραφος 5, της οδηγίας 2016/1919 προβλέπει επίσης μια σαφώς προσδιορισμένη υποχρέωση της οποίας η εκπλήρωση ορίζεται ανεπιφύλακτα.

87 Ειδικότερα, κατά το γράμμα της διάταξης αυτής, η δικαστική αρωγή πρέπει να παρέχεται στους υπόπτους και τους κατηγορουμένους αμελλητί και το αργότερο πριν από την εξέταση από την αστυνομία, από αρχή επιβολής του νόμου ή δικαστική αρχή ή πριν από τη διεξαγωγή των ανακριτικών πράξεων ή των πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων που αναφέρονται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, της οδηγίας αυτής.

88 Επομένως, μολονότι, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας, τα κράτη μέλη μπορούν να επιλέξουν να προβαίνουν σε έλεγχο επάρκειας πόρων, έλεγχο βασιμότητας της αίτησης ή και τα δύο, προκειμένου να διαπιστώνεται κατά πόσον πρέπει να χορηγηθεί δικαστική αρωγή, το ως άνω περιθώριο εκτίμησης δεν μπορεί να επηρεάσει το χρονικό σημείο κατά το οποίο πρέπει να χορηγηθεί η αρωγή αυτή, δεδομένου ότι τούτο οριοθετείται από την πρόβλεψη συγκεκριμένου χρονικού ορίου στο άρθρο 4, παράγραφος 5, της ίδιας οδηγίας.

89 Κατά τρίτον, όσον αφορά το άρθρο 9 της οδηγίας 2016/1919, η διάταξη αυτή, απαιτώντας από τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες ανάγκες των ευάλωτων υπόπτων ή κατηγορουμένων, επιβάλλει στα κράτη μέλη συγκεκριμένη υποχρέωση αποτελέσματος η οποία δεν συνοδεύεται από καμία επιφύλαξη όσον αφορά την εφαρμογή του κανόνα που θεσπίζει.

90 Πράγματι, το περιθώριο εκτίμησης που αναγνωρίζεται στα κράτη μέλη, προκειμένου να καθορίσουν τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες ανάγκες των υπόπτων ή κατηγορουμένων που βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση, οριοθετείται από την υποχρέωση των κρατών μελών, η οποία διατυπώνεται υπό γενικούς και αναμφίλεκτους όρους στην ίδια διάταξη, να διασφαλίζουν, κατά την εν λόγω εφαρμογή, ότι τα πρόσωπα αυτά λαμβάνονται ειδικώς υπόψη.

91 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να ερμηνεύσει, στο μέτρο του δυνατού, τις εθνικές διατάξεις για τις οποίες έγινε λόγος ιδίως στη σκέψη 73 της παρούσας απόφασης κατά τρόπο σύμφωνο προς το δίκαιο της Ένωσης, προκειμένου να διασφαλίσει την πλήρη αποτελεσματικότητά τους. Σε περίπτωση που δεν είναι σε θέση να προβεί σε τέτοια σύμφωνη ερμηνεία, θα πρέπει να αφήσει αυτεπαγγέλτως ανεφάρμοστες τις εθνικές διατάξεις που δεν είναι συμβατές προς το άρθρο 3, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 2013/48 καθώς και προς το άρθρο 4, παράγραφος 5, και το άρθρο 9 της οδηγίας 2016/1919 και να εφαρμόσει τις εν λόγω διατάξεις των ως άνω οδηγιών, δεδομένου ότι οι προβλεπόμενες από αυτές υποχρεώσεις επιβάλλονται σε όλα τα όργανα των κρατών μελών, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται οι αρχές επιβολής του νόμου, όπως οι αστυνομικές και οι εισαγγελικές αρχές.

Συμπέρασμα ως προς το πρώτο έως το δέκατο, το δέκατο τρίτο και το δέκατο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα

92 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο έως το δέκατο, το δέκατο τρίτο και το δέκατο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β′, το άρθρο 4, παράγραφος 5, και το άρθρο 9 της οδηγίας 2016/1919, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχεία α′ έως γ′, καθώς και με το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2013/48, ορθώς ερμηνευόμενα, τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση, αφενός, να διασφαλίζουν ότι η ευάλωτη κατάσταση ενός κατηγορουμένου ή υπόπτου προσδιορίζεται και αναγνωρίζεται πριν από την εξέτασή του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας ή πριν από τη διενέργεια συγκεκριμένων ερευνητικών πράξεων ή πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων που τον αφορούν και, αφετέρου, να διασφαλίζουν την πρόσβαση του κατηγορουμένου ή του υπόπτου

αυτού σε δικηγόρο μέσω δικαστικής αρωγής για τους σκοπούς της ως άνω διαδικασίας αμελλητί και το αργότερο πριν από την εξέταση από την αστυνομία ή από άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή πριν από τη διεξαγωγή ερευνητικών πράξεων ή πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων στις οποίες υποχρεούται ή επιτρέπεται να παρίσταται ο εν λόγω κατηγορούμενος ή ύποπτος.

Επί του δεύτερου, του δέκατου, του ενδέκατου και του δέκατου τρίτου προδικαστικού ερωτήματος, καθόσον αφορούν την απαίτηση αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και το παραδεκτό των αποδεικτικών στοιχείων

93 Προκαταρκτικώς, επισημαίνεται ότι, στη διατύπωση του ενδέκατου προδικαστικού ερωτήματος, το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται στο άρθρο 8 της οδηγίας 2016/1919 και όχι στο άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/48. Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει στην τελευταία αυτή διάταξη στο σκεπτικό της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, δεδομένου ότι τα δύο άρθρα αφορούν τα μέσα ένδικης προστασίας και έχουν παρόμοια διατύπωση.

94 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με το δεύτερο, το δέκατο, το ενδέκατο και το δέκατο τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν κατά το άρθρο 12 της οδηγίας 2013/48 και το άρθρο 8 της οδηγίας 2016/1919, ορθώς ερμηνευόμενα, οι αποφάσεις, αφενός, σχετικά με την εξέταση της ενδεχόμενης ευάλωτης κατάστασης υπόπτου ή κατηγορουμένου και, αφετέρου, σχετικά με την άρνηση παροχής δικαστικής αρωγής σε ευάλωτο πρόσωπο και με την επιλογή να εξεταστεί το πρόσωπο αυτό απουσία δικηγόρου πρέπει να είναι αιτιολογημένες και να μπορούν να προσβληθούν με αποτελεσματικό μέσο ένδικης προστασίας. Εξάλλου, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν οι ίδιες αυτές διατάξεις, ορθώς ερμηνευόμενες, αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, δεν επιτρέπει σε δικαστή να κηρύξει απαράδεκτα ενοχοποιητικά αποδεικτικά στοιχεία τα οποία αντλήθηκαν από δηλώσεις στις οποίες προέβη ευάλωτο πρόσωπο κατά τη διάρκεια εξέτασης διενεργηθείσας από την αστυνομία ή άλλη αρχή επιβολής του νόμου κατά προσβολή των δικαιωμάτων που προβλέπονται στις οδηγίες 2013/48 ή 2016/1919.

95 Συναφώς, από το ίδιο το γράμμα του άρθρου 12, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/48 και του άρθρου 8 της οδηγίας 2016/1919 προκύπτει, κατ' αρχάς, ότι οι ύποπτοι ή οι κατηγορούμενοι πρέπει να έχουν στη διάθεσή τους αποτελεσματικό μέσο ένδικης προστασίας βάσει του εθνικού δικαίου, σε περίπτωση προσβολής των δικαιωμάτων που προβλέπονται στις εν λόγω οδηγίες.

96 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η πρώτη από τις διατάξεις αυτές επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να διασφαλίζουν τον σεβασμό του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και των δικαιωμάτων υπεράσπισης, τα οποία κατοχυρώνονται, αντιστοίχως, στο άρθρο 47 και στο άρθρο 48, παράγραφος 2, του Χάρτη, με την πρόβλεψη αποτελεσματικού ενδίκου βοηθήματος το οποίο παρέχει σε κάθε ύποπτο ή κατηγορούμενο τη δυνατότητα να προσφύγει σε δικαστήριο αρμόδιο να εξετάσει εάν έλαβε χώρα προσβολή των δικαιωμάτων που του απονέμει η οδηγία 2013/48 [πρβλ. απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2023, Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (Σωματική έρευνα), C-209/22, EU:C:2023:634, σκέψη 51].

97 Η ίδια ερμηνεία επιβάλλεται και όσον αφορά το άρθρο 8 της οδηγίας 2016/1919. Πράγματι, η παροχή δικαστικής αρωγής αποτελεί πτυχή του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής και προβλέπεται ρητώς στο άρθρο 47, τρίτο εδάφιο, του Χάρτη, δεδομένου ότι σκοπός της οδηγίας αυτής είναι η διασφάλιση της αποτελεσματικότητας του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο που προβλέπει η οδηγία 2013/48. Επομένως, οι δύο αυτές οδηγίες, συνδυαζόμενες, συμβάλλουν στην πραγμάτωση του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47,

πρώτο εδάφιο, του Χάρτη, δεδομένου ότι η παροχή δικαστικής αρωγής διευκολύνει το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο [πρβλ. απόφαση της 22ας Ιουνίου 2023, K.B. και F.S (Αυτεπάγγελτη εξέταση στον ποινικό τομέα), C-660/21, EU:C:2023:498, σκέψη 44].

98 Επομένως, το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/48 και το άρθρο 8 της οδηγίας 2016/1919 έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε κάθε εθνικό μέτρο που εμποδίζει την άσκηση αποτελεσματικών μέσων ένδικης προστασίας σε περίπτωση προσβολής των δικαιωμάτων που θέτουν σε εφαρμογή οι ως άνω οδηγίες [πρβλ. αποφάσεις της 19ης Σεπτεμβρίου 2019, Rayonna prokuratura Lom, C-467/18, EU:C:2019:765, σκέψεις 57 και 58, και της 22ας Ιουνίου 2023, K.B. και F.S.(Αυτεπάγγελτη εξέταση στον ποινικό τομέα), C-660/21, EU:C:2023:498, σκέψη 37].

99 Εν συνεχεία, διευκρινίζεται ότι τα άρθρα 47 και 48 του Χάρτη δεν επιβάλλουν στα κράτη μέλη την υποχρέωση να θεσπίσουν αυτοτελή ένδικα βοηθήματα τα οποία θα μπορούσαν να ασκήσουν οι ύποπτοι ή οι κατηγορούμενοι προκειμένου να υπερασπιστούν τα δικαιώματα που τους απονέμουν οι εν λόγω οδηγίες. Ειδικότερα, κατά πάγια νομολογία, το δίκαιο της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων και των διατάξεων του Χάρτη, δεν συνεπάγεται υποχρέωση των κρατών μελών να καθιερώνουν άλλα μέσα ένδικης προστασίας από εκείνα που προβλέπει το εσωτερικό δίκαιο, εκτός και αν από την οικονομία της επίμαχης εθνικής έννομης τάξης προκύπτει ότι δεν υφίσταται κανένα μέσο ένδικης προστασίας το οποίο να καθιστά δυνατή, έστω και παρεμπιπτόντως, τη διασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων που οι πολίτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης [πρβλ. αποφάσεις της 13ης Μαρτίου 2007, Unibet, C-432/05, EU:C:2007:163, σκέψη 71, της 21ης Δεκεμβρίου 2021, Randstad Italia, C-497/20, EU:C:2021:1037, σκέψη 62, και της 7ης Σεπτεμβρίου 2023, Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (Σωματική έρευνα), C-209/22, EU:C:2023:634, σκέψη 54].

100 Ως προς το ζήτημα αυτό, επισημαίνεται περαιτέρω ότι το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/48 και το άρθρο 8 της οδηγίας 2016/1919 ορίζουν ότι το δικαίωμα να διαπιστωθούν ενδεχόμενες προσβολές των δικαιωμάτων που κατοχυρώνουν οι οδηγίες αυτές παρέχεται βάσει «του εθνικού δικαίου», ενώ το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2013/48 διευκρινίζει ότι το παραδεκτό των αποδεικτικών στοιχείων εξακολουθεί να διέπεται από τους εθνικούς κανόνες και συστήματα.

101 Συνεπώς, οι εν λόγω διατάξεις δεν καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να προβάλλεται η προσβολή των ως άνω δικαιωμάτων, καταλείποντας επομένως στα κράτη μέλη ορισμένο περιθώριο εκτίμησης ως προς τον καθορισμό των ειδικών διαδικασιών που θα εφαρμοστούν σχετικώς [πρβλ. απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2023, Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (Σωματική έρευνα), C-209/22, EU:C:2023:634, σκέψη 52], υπό την επιφύλαξη, όπως προκύπτει από το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2013/48, του σεβασμού των δικαιωμάτων υπεράσπισης και της δίκαιης διεξαγωγής της δίκης κατά την αξιολόγηση των καταθέσεων των υπόπτων ή κατηγορουμένων ή των αποδεικτικών στοιχείων που αποκτήθηκαν κατά προσβολή του δικαιώματός τους για πρόσβαση σε δικηγόρο.

102 Επομένως, κανένα στοιχείο των οδηγιών αυτών δεν υποχρεώνει το εθνικό δικαστήριο να αποκλείσει αυτομάτως το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων που αποκτήθηκαν κατά προσβολή των δικαιωμάτων που απονέμουν οι οδηγίες 2013/48 και 2016/1919. Εντούτοις, κατά τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις 50 και 53 της οδηγίας 2013/48, καθώς και από τις αιτιολογικές σκέψεις 17 και 30 της οδηγίας 2016/1919, όταν διαπιστώνεται

διαδικαστική πλημμέλεια, εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να εξακριβώσουν αν η πλημμέλεια αυτή θεραπεύθηκε κατά τη διάρκεια της διαδικασίας που ακολούθησε (πρβλ. απόφαση της 14ης Μαΐου 2024, Stachev, C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, σκέψη 96).

103 Συνεπώς, σε περίπτωση που έχουν συλλεγεί αποδεικτικά στοιχεία κατά παράβαση των επιταγών των εν λόγω οδηγιών, πρέπει να κριθεί εάν, παρά την πλημμέλεια αυτή, κατά τον χρόνο που πρέπει να αποφανθεί το επιληφθέν δικαστήριο, η ποινική διαδικασία στο σύνολό της μπορεί να θεωρηθεί δίκαιη, λαμβανομένων υπόψη διαφόρων παραγόντων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται το ζήτημα αν οι καταθέσεις που λήφθηκαν χωρίς την παρουσία δικηγόρου αποτελούν αναπόσπαστο ή σημαντικό μέρος των επιβαρυντικών στοιχείων, καθώς και η ισχύς των λοιπών στοιχείων της δικογραφίας (απόφαση της 14ης Μαΐου 2024, Stachev, C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, σκέψη 97).

104 Το δίκαιο της Ένωσης δεν επιβάλλει, επομένως, στα κράτη μέλη να προβλέπουν τη δυνατότητα του δικαστή να κρίνει ως απαράδεκτα ενοχοποιητικά αποδεικτικά στοιχεία αντληθέντα από δηλώσεις ευάλωτου προσώπου οι οποίες έγιναν κατά τη διάρκεια εξέτασης που διεξήγαγε η αστυνομία ή άλλη αρχή επιβολής του νόμου κατά προσβολή των προβλεπόμενων στις οδηγίες 2013/48 και 2016/1919 δικαιωμάτων πρόσβασης σε δικηγόρο, υπό την προϋπόθεση όμως ότι, στο πλαίσιο της ποινικής δίκης, ο δικαστής είναι σε θέση να ελέγξει ότι τα δικαιώματα αυτά, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα του άρθρου 47 και του άρθρου 48, παράγραφος 2, του Χάρτη, έγιναν σεβαστά και να συναγάγει όλες τις συνέπειες που απορρέουν από την εν λόγω προσβολή, ιδίως όσον αφορά την αποδεικτική ισχύ των αποδεικτικών στοιχείων που αποκτήθηκαν υπό τις ως άνω συνθήκες [βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2024, M.S. κ.λπ. (Διαδικαστικά δικαιώματα ανηλίκων), C-603/22, EU:C:2024:685, σκέψη 174].

105 Τέλος, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, όταν τα κράτη μέλη εφαρμόζουν τις οδηγίες 2013/48 και 2016/1919, υποχρεούνται να διασφαλίζουν την τήρηση των απαιτήσεων που απορρέουν τόσο από το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και από το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, τα οποία κατοχυρώνονται στο άρθρο 47, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη, όσο και από τα δικαιώματα άμυνας που κατοχυρώνονται στο άρθρο 48, παράγραφος 2, του Χάρτη [πρβλ. απόφαση της 22ας Ιουνίου 2023, K.B. και F.S (Αυτεπάγγελτη εξέταση στον ποινικό τομέα), C-660/21, EU:C:2023:498, σκέψη 40].

106 Εξάλλου, κατά πάγια νομολογία, η γνωστοποίηση της αιτιολογίας αποτελεί πτυχή του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής, καθόσον καθιστά δυνατό τον αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο. Επιπλέον, προκειμένου ο ύποπτος ή κατηγορούμενος να είναι σε θέση να υπερασπιστεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα δικαιώματά του που απορρέουν από τις εν λόγω οδηγίες και να αποφασίσει, έχοντας πλήρη γνώση όλων των στοιχείων, κατά πόσον είναι σκόπιμο να ασκήσει ένδικο βοήθημα, η αρμόδια εθνική αρχή έχει την υποχρέωση να του γνωστοποιήσει τους λόγους στους οποίους βασίζεται η άρνηση παροχής δικαστικής αρωγής (πρβλ. αποφάσεις της 15ης Οκτωβρίου 1987, Heylens κ.λπ., 222/86, EU:C:1987:442, σκέψη 15, και της 17ης Μαρτίου 2011, Peñarroja Fa, C-372/09 και C-373/09, EU:C:2011:156, σκέψη 63).

107 Υπό το πρίσμα των ανωτέρω σκέψεων, κατά το άρθρο 12 της οδηγίας 2013/48 και το άρθρο 8 της οδηγίας 2016/1919, ορθώς ερμηνευόμενα, οι αποφάσεις, αφενός, σχετικά με την εξέταση της ενδεχόμενης ευάλωτης κατάστασης υπόπτου ή κατηγορουμένου και, αφετέρου, σχετικά με την άρνηση παροχής δικαστικής αρωγής σε ευάλωτο πρόσωπο και με την επιλογή να εξεταστεί το πρόσωπο αυτό απουσία δικηγόρου πρέπει να είναι αιτιολογημένες και να μπορούν να προσβληθούν με αποτελεσματικό μέσο ένδικης προστασίας.

108 Αντιθέτως, οι διατάξεις αυτές δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, δεν επιτρέπει σε δικαστή να κρίνει ως απαράδεκτα ενοχοποιητικά αποδεικτικά στοιχεία αντληθέντα από δηλώσεις ευάλωτου προσώπου οι οποίες έγιναν κατά τη διάρκεια εξέτασης που διεξήγαγε η αστυνομία ή άλλη αρχή επιβολής του νόμου κατά προσβολή των προβλεπόμενων στις οδηγίες 2013/48 και 2016/1919 δικαιωμάτων πρόσβασης σε δικηγόρο, υπό την προϋπόθεση όμως ότι, στο πλαίσιο της ποινικής δίκης, ο δικαστής είναι σε θέση, αφενός, να ελέγξει ότι τα δικαιώματα αυτά, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα του άρθρου 47 και του άρθρου 48, παράγραφος 2, του Χάρτη, έγιναν σεβαστά και, αφετέρου, να συναγάγει όλες τις συνέπειες που απορρέουν από την εν λόγω προσβολή, ιδίως όσον αφορά την ισχύ των αποδεικτικών στοιχείων που αποκτήθηκαν υπό τις συνθήκες αυτές.

Επί του δωδέκατου προδικαστικού ερωτήματος

109 Με το δωδέκατο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν η εξέταση υπόπτου στο ψυχιατρικό νοσοκομείο στο οποίο βρίσκεται, χωρίς συνδρομή δικηγόρου και χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η κατάσταση ανασφάλειας του εν λόγω υπόπτου, υπό συνθήκες ιδιαίτερα περιορισμένης ελευθερίας έκφρασης και εύθραυστης ψυχικής κατάστασης, συνιστά απάνθρωπη μεταχείριση κατά την έννοια, ιδίως, του άρθρου 4 του Χάρτη.

110 Ως προς το ζήτημα αυτό, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι για να μπορεί να δοθεί ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης που να είναι χρήσιμη στο αιτούν δικαστήριο απαιτείται από το δικαστήριο αυτό να προσδιορίζει το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται τα ερωτήματα που υποβάλλει ή, τουλάχιστον, να εκθέτει τις πραγματικές παραδοχές στις οποίες στηρίζονται τα ερωτήματα αυτά. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να μνημονεύει τους συγκεκριμένους λόγους που το οδήγησαν να διερωτηθεί ως προς την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης και να θεωρήσει αναγκαία την υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων στο Δικαστήριο (πρβλ. αποφάσεις της 26ης Ιανουαρίου 1993, Telemarsicabruzzo κ.λπ., C-320/90 έως C-322/90, EU:C:1993:26, σκέψη 6, της 8ης Σεπτεμβρίου 2009, Liga Portuguesa de Futebol Profissional και Bwin International, C-42/07, EU:C:2009:519, σκέψη 40, και της 29ης Ιουλίου 2024, LivaNova, C-713/22, EU:C:2024:642, σκέψη 54).

111 Όπως ορίζει το άρθρο 94, στοιχεία α′ και γ′, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως πρέπει να περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, συνοπτική έκθεση των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών ή, τουλάχιστον, έκθεση των πραγματικών στοιχείων στα οποία στηρίζονται τα ερωτήματα, καθώς και έκθεση των λόγων που οδήγησαν το αιτούν δικαστήριο να υποβάλει ερωτήματα ως προς την ερμηνεία ή το κύρος ορισμένων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης καθώς και της κατά τη γνώμη του σχέσης μεταξύ των διατάξεων αυτών και της εφαρμοστέας στη διαφορά της κύριας δίκης εθνικής νομοθεσίας.

112 Εν προκειμένω, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν περιέχει καμία πληροφορία σχετικά με τις συνθήκες υπό τις οποίες πραγματοποιήθηκε η εξέταση του K.P. σε νοσοκομειακό περιβάλλον. Από την αίτηση αυτή δεν μπορεί να γίνει κατανοητός ούτε ο λόγος για τον οποίο η απάντηση στο δωδέκατο προδικαστικό ερώτημα είναι αναγκαία για να μπορέσει το αιτούν δικαστήριο να επιλύσει τη διαφορά της κύριας δίκης.

113 Υπό τις συνθήκες αυτές, το δωδέκατο προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο.

Επί του δέκατου πέμπτου προδικαστικού ερωτήματος

114 Με το δέκατο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το δίκαιο της Ένωσης αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει ότι η εισαγγελική αρχή εξαρτάται άμεσα από εκτελεστικό όργανο και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, αν, κατά το στάδιο της προδικασίας, ο εισαγγελέας οφείλει να αφήσει ανεφάρμοστες τις διατάξεις μιας τέτοιας ρύθμισης.

115 Εν προκειμένω, από τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι, στο πλαίσιο της υπόθεσης της κύριας δίκης, το στάδιο της προδικασίας έχει ολοκληρωθεί. Υπό τις ως άνω συνθήκες, το ζήτημα αν, κατά το στάδιο αυτό, ο εισαγγελέας έχει την υποχρέωση να αφήνει ανεφάρμοστες τις εθνικές διατάξεις που αντιβαίνουν στο δίκαιο της Ένωσης προκειμένου να διασφαλίζεται η αποτελεσματικότητα των δικαιωμάτων των προσώπων αυτών δεν αφορά, επομένως, την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης για τις αντικειμενικές ανάγκες της επίλυσης της υπόθεσης της κύριας δίκης, αλλά έχει γενικό και υποθετικό χαρακτήρα.

116 Κατά πάγια νομολογία, η διαδικασία του άρθρου 267 ΣΛΕΕ αποτελεί μέσο συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, με την οποία το Δικαστήριο παρέχει στα εθνικά δικαστήρια τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που τους είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς επί της οποίας καλούνται να αποφανθούν, ο δε δικαιολογητικός λόγος της προδικαστικής παραπομπής δεν έγκειται στη διατύπωση συμβουλευτικής γνώμης επί γενικών ή υποθετικών ζητημάτων, αλλά στην αυτονόητη ανάγκη αποτελεσματικής επίλυσης μιας ένδικης διαφοράς [πρβλ. αποφάσεις της 16ης Δεκεμβρίου 1981, Foglia, 244/80, EU:C:1981:302, σκέψη 18, της 18ης Οκτωβρίου 1990, Dzodzi, C-297/88 και C-197/89, EU:C:1990:360, σκέψη 33, της 26ης Μαρτίου 2020, Miasto Łowicz και Prokurator Generalny, C-558/18 και C-563/18, EU:C:2020:234, σκέψη 44, και της 5ης Σεπτεμβρίου 2024, M.S. κ.λπ. (Δικονομικά δικαιώματα ανηλίκων), C-603/22, EU:C:2024:685, σκέψη 75].

117 Υπό τις συνθήκες αυτές, το δέκατο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο.

Επί των δικαστικών εξόδων

118 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαίνεται:

1) Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο β', το άρθρο 4, παράγραφος 5, και το άρθρο 9 της οδηγίας (ΕΕ) 2016/1919 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Οκτωβρίου 2016, σχετικά με τη δικαστική αρωγή για υπόπτους και κατηγορουμένους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών και για καταζητουμένους σε διαδικασίες εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχεία α' έως γ', και με το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2013/48/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2013, σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με

το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας,

ορθώς ερμηνευόμενα:

τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση, αφενός, να διασφαλίζουν ότι η ευάλωτη κατάσταση ενός κατηγορουμένου ή υπόπτου προσδιορίζεται και αναγνωρίζεται πριν από την εξέτασή του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας ή πριν από τη διενέργεια συγκεκριμένων ερευνητικών πράξεων ή πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων που τον αφορούν και, αφετέρου, να διασφαλίζουν την πρόσβαση του κατηγορουμένου ή του υπόπτου σε δικηγόρο μέσω δικαστικής αρωγής για τους σκοπούς της ως άνω διαδικασίας αμελλητί και το αργότερο πριν από την εξέταση από την αστυνομία ή από άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή πριν από τη διεξαγωγή ερευνητικών πράξεων ή πράξεων συλλογής αποδεικτικών στοιχείων στις οποίες υποχρεούται ή επιτρέπεται να παρίσταται ο εν λόγω κατηγορούμενος ή ύποπτος.

2) **Κατά το άρθρο 12 της οδηγίας 2013/48 και το άρθρο 8 της οδηγίας 2016/1919,**

ορθώς ερμηνευόμενα:

οι αποφάσεις, αφενός, σχετικά με την εξέταση της ενδεχόμενης ευάλωτης κατάστασης υπόπτου ή κατηγορουμένου και, αφετέρου, σχετικά με την άρνηση παροχής δικαστικής αρωγής σε ευάλωτο πρόσωπο και με την επιλογή να εξεταστεί το πρόσωπο αυτό απουσία δικηγόρου πρέπει να είναι αιτιολογημένες και να μπορούν να προσβληθούν με αποτελεσματικό μέσο ένδικης προστασίας.

Αντιθέτως, οι διατάξεις αυτές δεν αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία, στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, δεν επιτρέπει σε δικαστή να κρίνει ως απαράδεκτα ενοχοποιητικά αποδεικτικά στοιχεία αντληθέντα από δηλώσεις ευάλωτου προσώπου οι οποίες έγιναν κατά τη διάρκεια εξέτασης που διεξήγαγε η αστυνομία ή άλλη αρχή επιβολής του νόμου κατά προσβολή των προβλεπόμενων στις οδηγίες 2013/48 και 2016/1919 δικαιωμάτων πρόσβασης σε δικηγόρο, υπό την προϋπόθεση όμως ότι, στο πλαίσιο της ποινικής δίκης, ο δικαστής είναι σε θέση, αφενός, να ελέγξει ότι τα δικαιώματα αυτά, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα του άρθρου 47 και του άρθρου 48, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έγιναν σεβαστά και, αφετέρου, να συναγάγει όλες τις συνέπειες που απορρέουν από την εν λόγω προσβολή, ιδίως όσον αφορά την ισχύ των αποδεικτικών στοιχείων που αποκτήθηκαν υπό τις συνθήκες αυτές.

(υπογραφές)